

Mitä lapsikuoron ohjaajan olisi hyvä tietää laulamisesta

Näkökulmia lasten laulunopetukseen

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikki- ja draamainstituutti
Musiikkipedagogi
Varhaisiän musiikkikasvatus
Opinnäytetyö
18.12.2015
Niina Villanen

Lahden ammattikorkeakoulu
Musiikkipedagogi

VILLANEN, NIINA:

Mitä lapsikuoron ohjaajan olisi hyvä
tietää laulamisesta
Näkökulmia lasten laulunopetukseen

Varhaisiän musiikkikasvatuksen opinnäytetyö, 52 sivua, 2 liitesivua

Syksy 2015

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä olen selvittänyt, mitä lapsikuorojen ohjaajien olisi hyvä tietää laulamisesta ja laulamisen opettamisesta lapsille ohjatessaan lapsikuoroa. Olen myös pohtinut mahdollisuutta tarjota lapsikuorojen laulajille lauluvalmennusta osana lapsikuoron toimintaa.

Tutkimusta varten olen perehtynyt kirjallisuuteen ja artikkeleihin, jotka käsittelevät laulun opetusta lapsille, selvittänyt sen historiaa saadakseni perspektiiviä asialle ja tutkinut, mitä mieltä siitä ollaan nykypäivänä. Työtäni varten olen myös lukenut laulusuzuki-toiminnasta. Selvitystäni on tukenut oma intohimoinen suhtautumiseni laulamiseen, kokemukseni laulamisesta sekä yksinlaulutunneilla että kuorossa ja työkokemukseni varhaisiän musiikkikasvattajana. Tutkimuskysymyksekseni nousi aineistoon perehtymisen jälkeen: minkälaista lauluvalmennusta lapsilaulajille olisi hyvä tarjota ja kuinka se tulisi toteuttaa?

Työssäni kerron lyhyesti lasten laulunopetuksen historiasta Euroopassa ja Suomessa. Käyn pintapuolisesti läpi laulufysiologiaa ja sitä, missä lapset laulavat tänä päivänä. Olen selvittänyt lapsikuorojen toimintaa ja käyttänyt runsaasti aikaa perehtyäkseni niihin seikkoihin, joita opettajan, tai tässä tapauksessa kuoronjohtajan, tulisi huomioida, kun hän työskentelee lapsilaulajien kanssa. Työn lopussa esittelen suunnitelman siitä, kuinka lauluvalmennusta voisi antaa kuoron ohessa toimivalle lauluvalmennusryhmälle.

Asiasanat: lapsikuoro, lapset, laulaminen, laulunopetus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Music Education

VILLANEN, NIINA:

What a children's choir director
should know about singing
Perspectives on teaching kids to sing

Bachelor's Thesis in Early childhood music education

52 pages, 2 pages of appendices

Autumn 2015

ABSTRACT

In this thesis I have found out what a children's choir director should know about singing and teaching kids to sing when coaching a children's choir. I have also considered the possibility of offering vocal coaching to singers in the children's choir as a part of the children's choir activity. For the study I have familiarized myself with the literature on teaching singing to children, read about the history of it to get a good perspective and examined what people think about it now. I have also read about the Suzuki voice -method. This report is in support of my own passionate approach to singing, my experience as a singer. Both in solo singing lessons and in choir singing and my work experience as an early childhood music educator. This investigation raised a research question: What kind of vocal training would be good to offer to child singers and how should it be implemented?

In my research I briefly talk about the history of teaching kids to sing in Europe and in Finland. I also briefly talk about the physiology of singing and where children sing today. I have examined how children's choirs work and spent plenty of time becoming familiar with what a children's singing teacher, or in this case choir director, should notice when working with child singers. At the end of my work is a theoretical plan for a children's vocal coaching group working in conjunction with a children's choir.

Key words: Children's choir, children, singing, education of song

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 TUTKIMUKSEN IDEA.....	7
3 LASTEN LAULUA ENNEN JA NYT.....	9
3.1 Lasten laulamisen historiaa.....	9
3.2 Suomessa lasten laulukoulutukseen vaikuttaneita henkilöitä ja kirjallisuutta.....	12
4 LAULAMAAN OPPIMISEN KEHITYS IKÄVUOSITTAIN.....	14
4.1 Laulamisen merkitys.....	17
5 LAULAMISEN FYSIOLOGIAN LYHYT OPPIMÄÄRÄ	18
5.1 Ulos- ja sisäänhengityslihakset.....	18
5.2 Tuki.....	19
5.3 Kurkunpää.....	20
5.4 Ääniala.....	21
5.5 Ihmelapset.....	21
6 MISSÄ LAPSET LAULAVAT?.....	23
6.1 Koulussa laulaminen.....	24
6.2 Kuorot.....	26
7 LASTEN LAULUNOPETUKSEN PEDAGOGISIA LÄHTÖKOHTIA.....	30
7.1 Laulusuzuki.....	35
8 SUUNNITELMA LAULUVALMENNUS RYHMÄLLE.....	37
8.1 Oppimisympäristö.....	37
8.2 Alkulämmittely.....	39
8.3 Laulaminen.....	41
8.4 Nuotin vierestä laulajat – toivottomia tapauksia?.....	43
8.5 Mitä muuta voi tehdä yhdessä.....	45
9 YHTEENVETO.....	47

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tänä päivänä lapset harrastavat hyvin paljon. Käsitykseni mukaan yhdeksi suosituimmista harrastusmuodoista on muodostunut musiikki. Se muun muassa tarjoaa lapsille mahdollisuuden käyttää luovuutta, parantaa koordinaatiokykyä ja mahdollisesti ryhmässä toimimisen taitoja. Ryhmässä toimimisen taidot eivät välttämättä pääse kasvamaan instrumenttiopetuksen puolella, ellei oppilasta kannusteta heti alusta lähtien paikkakunnalla mahdollisesti toimivaan lapsiorkesteriin.

Laulaminen ja lapsikuorotoiminta ovat tällä hetkellä Suomessa ehkä suositumpia kuin koskaan aiemmin. Kuitenkaan lapsikuorojen ohjaajilla ei välttämättä aina ole toimintaan hyvin kattavaa koulutusta. Heillä saattaa olla pitkä kuorolauluhistoria ja sitä kautta paljon niin kutsuttua hiljaista tietoa asiasta. Heillä saattaa olla myös hyvin erilaisia käsityksiä kuoron johtamisesta ja oikeanlaisista äänentuottotavoista. Lasten lauluopetuksesta on viime aikoina keskusteltu paljon. Mielenkiintoni lasten lauluvalmennukseen heräsi Aija Puurtisen (2013) aihetta käsitelleellä luennolla Laulupedagogit ry:n rytmimusiikin päivillä. Suomessa on pitkään eletty uskossa, että laulun opetusta ei voi aloittaa ennen kuin murrosikä on ohitettu. Tämä uskomus on nyt monelta taholta osoitettu vääräksi. On tutkittu, että lapsille voidaan antaa opetusta laulussa myös ennen murrosikää, kunhan opetus on laadukasta ja ammattitaitoisen henkilön tarjoamaa.

Tämän kuultuani aloin pohtia sitä, kuinka moni meistä varhaisiän musiikkikasvattajista olisi kykeneväinen tarjoamaan lapsille laadukasta lauluvalmennusta koulutusohjelmaamme kuuluvan kuoronjohdon kurssin jälkeen. Meidän pitäisi valmistuttuamme pystyä ohjaamaan ammattitaitoisesti lapsikuoroa, mutta kuinka monella meistä on todellisuudessa siihen valmiudet.

Osalle varhaisiän musiikkikasvattajista laulu on tullut pääinstrumentiksi vasta varhaisiän musiikkikasvatusopintojen alettua. Nämä laulun suhteen vasta-alkajat saattavat olla hyvinkin taitavia pianisteja, viulisteja tai muita

instrumentalisteja, mutta neljä ja puoli vuotta on lyhyt aika opetella itse laulamaan niin, että voisi tarjota laadukasta laulun ohjausta oppilailleen kuorotoiminnan yhteydessä. Tämä opinnäytetyö on siis tarkoitettu meille, varhaisiänmusiikkikasvattajille sekä lapsikuorojen johtajille tueksi ja auttavaksi tietopaketiksi työhön. Tutkimuskysymykseksi on noussut seuraava kysymys: mitä kuoronjohtajan olisi hyvä tietää lapsilaulajista ja kuinka heidän kykyjään voisi kuoron ohessa kehittää paremmiksi? Aineistona tutkimukselleni on toiminut aihetta käsitellyt kirjallisuus ja tutkimukset sekä oma kokemukseni laulajana, kuoron ohjaajana ja varhaisiänmusiikkikasvattajana.

2 TUTKIMUKSEN IDEA

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on ollut oma kiinnostukseni laulun opettamiseen lapsille. Varhaisiän musiikkikasvatuksen opinnoissa käytiin kyllä läpi se, kuinka laulua tulisi opettaa alle kouluikäisille lapsille, mutta kuoronjohtajan kurssin yhteydessä heräsin miettimään sitä, kuinka laulua tulisi opettaa alakouluikäisille lapsille, jotka yhtä lailla kuuluvat työskentelykenttäämme. Kun alle kouluikäisten lasten kohdalla laulun opetuksessa pääpainona on lähinnä saada lapset laulamaan ja nauttimaan siitä (toki tilanteen salliessa sävelpuhtauteen on myös hyvä kiinnittää huomiota), alakouluikäisten lasten kohdalla voi ja ennen kaikkea tulisi jo alkaa panostaa sävelpuhtauteen, koska heillä on siihen fysiologisesti täydet edellytykset. Tutkimuskysymyksekseni nousi tämän ajatusketjun seurauksena: mitä kuoronjohtajan olisi hyvä tietää lapsilaulajista ja kuinka heidän kykyjään voisi kuoron ohessa kehittää paremmiksi?

Tutkimus on tehty perehtymällä asiaa käsitelleeseen kirjallisuuteen. Tämän lisäksi olen hyödyntänyt työssäni omia kokemuksiani laulajana, kuoronjohtajana ja varhaisiän musiikkikasvattajana. Tutkimusta varten olen lukenut ja kartoittanut jo olemassa olevaa materiaalia laulamisesta, kuorossa laulamisesta, lasten laulamisesta ja laulun opetuksesta lapsille. Varsinaisesta laulun opetuksesta lapsikuoroille en ole löytänyt juurikaan tietoa. Sen sijaan laulun opetus lapsille tuntuu olevan yksi päivänpolttavista aiheista, joten siitä olen löytänyt hyvin ajantasaista tietoa ja erilaisia tutkimuksia. Ongelmana onkin sitten ollut, kuinka liittää tämä tieto kuorolaisten opettamiseen. Koska kuoroissa lähtökohtaisesti on paljon laulajia, ei kuoronjohtaja pysty juurikaan keskittymään yksittäisen laulajan laulusuoritukseen ja siihen, tuottaako hän ääntä fysiologisesti oikealla tavalla. Luettujen aineistojen perusteella olen tehnyt yhden teoreettisen tuntisuunnitelman lauluvalmennusryhmälle (ks. kappale 10). Lauluvalmennusryhmän tarkoituksena olisi toimia kuorolaulua tukevana elementtinä. Koska kuorossa laulaminen on verrattavissa orkesterissa soittamiseen, mielestäni myös kuorolaulajilla tulisi olla mahdollisuus käydä kuorossa laulettavia lauluja läpi oman opettajansa kanssa. Tutkimusta

varten olen pyrkinyt kartoittamaan myös hieman lasten laulamisen historiaa, jotta saisin laajemman näkökulman aiheeseen.

3 LASTEN LAULUA ENNEN JA NYT

Lasten laulamisella on Euroopassa pitkät perinteet. Toisin kuin Euroopassa, Suomessa lapsikuoroilla on vielä verrattain lyhyt historia. Lapsikuoroilla on kautta historian ollut koulujen ohessa hyvin merkittävä rooli lasten laulu opetuksessa.

3.1 Lasten laulamisen historiaa

Timo Pihkasen mukaan lasten laulunopetuksella on vuosituhansia pitkät perinteet länsimaisessa kulttuurissa. Lapsia on opetettu laulamaan, jotta heidän laulustaan saataisiin ohjelmanumeroita erilaisiin rituaaleihin ja juhliin. Opetusta on annettu lähinnä kirkon ja koulun piirissä, ja siten ohjelmistokin on ollut lähinnä hengellistä musiikkia. Yksityisopetus on siis hyvin uusi ilmiö lasten laulunopetuksessa. (Pihkanen 2011, 11.)

Kirkkojen poikakuorot ovat vuosisatojen ajan toimineet lasten laulunopetuksen keskittyminä. Keskiajan parhaat säveltäjät olivat lähes poikkeuksetta saaneet musiikkikoulutuksensa poikakuoroissa. Poikakuorojen pojille ja näiden huoltajille lahjoitettiin suuriakin palkkioita siitä hyvästä, että pojat lauloivat kuoroissa. Tämä johti aikoinaan jopa siihen, että poikia kidnappattiin laulamaan. (Pihkanen 2011, 11.)

Lasten lauluhistorian surullisin vaihe sijoittuu klassismin aikaan, jolloin Euroopassa ihailtiin kastraattilaulua. Kyseinen ajanjakso ajoittuu 1500-luvun lopusta peräti 1900-luvun alkuun. Suurimmillaan sen suosio oli 1700-luvulla Italiassa, missä noin 4000 poikaa silvottiin laulutaiteen hyväksi. Kastrateilla tarkoitettiin miehiä, joiden kivekset on leikattu pois ennen äänenmurrosta. Tämä toimenpide sai lapsen äänen säilymään altto tai sopraanokorkeudella. Monet vanhemmat lähettivät lapsensa kastraattikoulutukseen taloudellisista syistä. Vanhemmille saatettiin maksaa suuriakin summia lasten kastroimisesta. Surullisinta kuitenkin on se, että moni kastroitu lapsi menehtyi operaatioon tai sen jälkeen saamiinsa bakteeritulehduksiin. Kastrateista ainoastaan murto-osa nousi maailmanmaineeseen. (Pihkanen 2011, 11.)

Lasten laulaminen tai ainakin laulunopetus on melko uutta Suomessa. Kirkolla on ollut myös täällä sen suhteen hyvin merkittävä rooli. Turun tuomiokapituli perustettiin vuonna 1276, ja hieman myöhemmin sen yhteyteen perustettiin katedraalikoulu. Katedraalikouluissa ja kirkkojen ja luostareiden yhteydessä toimineissa poikien latinakouluissa tuli opiskella laulua tunti päivässä, ja tämän lisäksi poikien oli osallistuttava jumalanpalvelusmusiikkiin. Suomen tunnetuin laulukokoelma *Piae Cantiones* on tuolta ajalta, ja sitä käytetään edelleenkin esimerkiksi ensemble-laulunopetuksessa. Kokoelman ensimmäinen painos julkaistiin vuonna 1582. (Tenkanen-Lindeman 2014, 4.)

Jyväskylän opettajankoulutusseminaarissa musiikkia pidettiin vaikeana aineena, ja musiikinopiskelua painotettiin niin, että kolmena ensimmäisenä vuotena opetusta annettiin kuusi tuntia ja neljäntenä vuotena kaksi tuntia viikossa. Lisäksi tulivat vielä soittotunnit. Vertailun vuoksi tämän päivän opettajankoulutuslaitoksella on tasan yksi ehdottomasti pakollinen kurssi musiikkia. Halutessaan musiikkiopinnot voi välttää valitsemalla jotakin muuta. Toki opinnoissaan voi myös halutessaan painottaa musiikkia enemmänkin. 1800-luvulla moni kansakoulunopettaja toimikin työnsä ohella esimerkiksi lukkarina tai kuoronjohtajana rikastuttaen siten paikkakunnan musiikkielämää. 1600-luvulta alkaen lukkarin vastuualueina oli lasten ja virsilaulujen opettaminen. Ennen 1600-lukua hän toimi papin apulaisena. 1800-luvulla lukkarin vastuualueeksi tuli myös kanttorin virka. Tästä johtuen laululla (nimi muuttui musiikiksi vasta 1970-luvulla) olikin merkittävä asema oppiaineena kouluissa. Alussa oppia tarjottiin vain pojille, jotka usein olivat varakkaammista perheistä. Köyhemmällä kansanosalla kun ei ollut varaa laittaa lapsiaan kouluun. Tyttöjen opetusohjelmaan laulu tuli pakolliseksi aineeksi vasta vuonna 1856, eli monta sataa vuotta poikien jälkeen. (Tenkanen-Lindeman 2014, 4.)

Siinä missä Euroopassa poikakuoroilla on ollut merkittävä rooli lasten laulukoulutuksessa, Suomessa ei ole ainuttakaan pitkäikäistä kuoroa, missä lapsille olisi annettu vuosisatojen ajan opetusta. Sen sijaan esimerkiksi Englannissa ja Saksassa poikakuoroilla on pitkät perinteet.

Tämä näkyy myös alueiden lapsikuorojen tasossa ja tuotannossa. Suomessa lapsikuoroperinne on melko uutta. Tunnetuimmat lapsikuoromme ovat 1963 perustettu Tapiolan kuoro ja 1952 perustettu maamme vanhin poikakuoro Cantores Minores. (Cantores Minores, 2015.) Myös lapsille säveltäminen on ollut vähäistä. Epäilen, että Suomen ollessa ennen 1900-lukua hyvin vahvasti agraariyhteiskunta edes varakkaimmalla kansanosalla ei ollut varaa suoda pojilleen lauluharrastuksia, koska lapsia tarvittiin pelloilla ja kotiloissa apulaisina. Ilahduttavaa on, että lapsikuoroille säveltäminen on alkanut innostaa oman aikakautemme säveltäjiä ja lapsikuorotoiminta on hyvinkin vireää.

Suuri heikennys laulun asemassa tapahtui siirryttäessä kansakoululaitoksesta peruskoulujärjestykseen. Samassa yhteydessä laulu-oppiaineen nimi vaihdettiin musiikiksi, mikä näkyi myös opetussuunnitelman sisällössä. 1970-luvulla laulun asema huonontui entisestään, kun opetussuunnitelmaan lisättiin usein ilmaisu ”voidaan laulaa”. Laulaminen ei siis ollut enää tuntien itsestään selvä sisältö, vaan muiden työtapojen merkitys alkoi kasvaa. 1970-luvulla julkaistussa POPS-oppaassa todetaan, että peruskoulun lauluohjelmisto ei saa sisältää ainoastaan isänmaallisia lauluja, virsiä ja kotimaisia kansanlauluja, vaan kaikki tyylit on otettava huomioon vanhimmista tunnetuista lauluista päivän pop-sävelmiin. Nyt vuonna 2004 julkaistussa perusopetuksen opetussuunnitelmassa laulamisesta ja laulumateriaalista mainitaan yhä entistä vähemmän. Pihkasen mukaan muiden työtapojen, kuten esimerkiksi kuuntelemisen ja soittamisen, merkitykset ovat kasvaneet. Laulettavien kappaleiden säveltasot ovat muuttuneet jopa paikoin lapsen äänelle sopimattomiksi, sillä niihin on pyritty löytämään niin helpot soinnut, että aloitteleva soittajakin pystyy ne soittamaan. Laulu tulee vasta toissijaisena siihen päälle. (Pihkanen, 2014, 20) Vertailun vuoksi kansa- ja oppikoulujen laulunopetuksen pääsisältönä oli keskiajalta 1950-luvun lopulle asti laulujen laulaminen ja niin sanottu nuottilaulaminen säveltapailuharjoituksineen. Melkoisen kauas on näistä ajoista tultu. (Tenkanen-Lindeman 2014, 5.)

Viime vuosikymmeninä lasten laulamista on alettu opettaa

monipuolisemmin kuin koskaan aiemmin. Koulujen ja kirkon opetus on vähentynyt, mutta mukaan ovat tulleet musiikkiopistot, -koulut ja yksityinen opetus. Opetusta tarjotaan esimerkiksi lastentarhoissa, muskareissa, seurakuntien päiväkerhoissa sekä musiikkiteatteri- ja lauluyhtyeitoiminnan yhteydessä. Myös karaokelaitteiden ja erilaisten pelien yleistyminen kodeissa ja kouluissa madaltaa lapsien kynnystä laulaa. Pelit ovat vähän kaksipiippuinen kannustin. Toisaalta on todella hyvä, että ne kannustavat lapsia laulamaan, mutta toisaalta taas peleissä arvioidaan ja kehitetään varsin suppeaa laulamisen osa-aluetta. (Pihkanen 2014,13.) Toisissa peleissä pisteitä saa sitä enemmän, mitä paremmin matkii alkuperäisen laulajan tapaa laulaa kyseinen kappale. Omalle tulkinnalle ei siis jää sijaa ollenkaan puhumattakaan siitä, että äänen väriin ja vuotoisuuteen kiinnitettäisiin mitään huomiota. Pahimmassa tapauksessa lapsi oppii idolinsa väärän tavan käyttää ääntään.

3.2 Suomessa lasten laulukoulutukseen vaikuttaneita henkilöitä ja kirjallisuutta

Maamme laulukoulutukseen merkittävästi vaikuttaneita henkilöitä ovat muun muassa Heinrich Wächter (1818–1881), Uno Cygnaeus (1810–1888), Erik August Hagfors (1827–1913), P.J. Hannikainen (1854–1924), Aksel Törnudd (1872–1923), Mikael Nyberg (1871–1940), Vilho Siukonen (1885–1941) ja Martti Hela (1890–1965). Heidän lisäksi suosittuja oppikirjoja ovat laatineet ainakin Otto Kotilainen (1868–1936), Lauri Parviainen (1900–1949) ja Olavi Ingman (1903–1990). (Tenkanen-Lindeman 2014, 5.)

Pihkasen mukaan kirjallisuutta lasten laulunopetuksesta on Euroopassa paljon, mutta Suomessa edelleen vähän. Tämän lisäksi Suomen kielellä kirjoitettu kirjallisuus alkaa olla jo aika vanhaa, sillä kouluikäisten laulamista käsittelevä tieto on peräisin 1960-luvulta. Nykyään oppaita on enemmän alle kouluikäisille ja aikuisille. Ongelmana näissä teoksissa on lasten kannalta se, että alle kouluikäisten lasten kohdalla laulunopetus liittyy musiikin kokemiseen ja tavoitteena on lähinnä saada lapsi laulamaan. (Pihkanen 2014,14.) Vaikka varsinaisia oppaita ei ole, opetusta

on kuitenkin annettu koko ajan. Viime vuosina on myös herätty tutkimaan koululaulua.

4 LAULAMAAN OPPIMISEN KEHITYS IKÄVUOSITTAIN

Tiivistettynä voisi sanoa, että alle kouluikäisten lasten laulamisen kehityksessä voidaan erottaa kolme toiminnallisesti erilaista vaihetta: 1) spontaanin laulun vaihe, 2) imitaatiovaihe ja 3) tonaalisuuden omaksumisen vaihe. Näitä kaikkia vaiheita saattaa olla havaittavissa esikouluikäisten lasten musiikkikäyttäytymisessä. (Ahonen, 2014.)

Ahosen mukaan lapset valloittavat niin sanottua sävelavaruutta vähä vähältä. Ympäristön musiikki vakiintuneine muotoineen määrittää hänen mukaansa suunnan, johon lapsen musiikillinen kehitys tulee johtamaan. Länsimaisessa kulttuuriympäristössä tämä suunta tarkoittaa yleensä duuri-molli-tonaliteetin mukaisen säveljärjestelmän omaksumista ja sen periaatteiden hallintaa. Varhaisiän musiikkikasvattajien olisi hyvä muistaa juuri tämän takia tarjota oppilailleen myös muualta tullutta musiikkia kuultavaksi. Phillips toteaa, että tärkeä vaihe lasten musiikillisessa kasvussa ajoittuu 18 kuukauden ja kolmen vuoden välille. Tuona aikana lapsi muodostaa tonaaliset mallinsa ja tonaalinen muisti muovautuu. Toisin sanoen kaikki, mitä lapsi tuona aikana kuulee, tulee olemaan tulevaisuudessa luontevaa kuunneltavaa ja soitettavaa, oli se sitten kurkkulaulua tai klassista musiikkia. (Phillips 2014, 36.) Duuri-molli-tonaliteetin mukaisen säveljärjestelmän omaksuminen ja perusteiden hallinnan kehitys on kuitenkin todella hidasta lapsien saavuttaessa musiikin havaitsemista ja tuottamista ohjaavan korkeamman tason hahmotuskyvyn hallinnan vasta ala-asteen loppupuolella. (Ahonen, 2014.)

Vauvoilla on synnynnäinen kyky erottaa ääniä ja niiden voimakkuudessa ja sointivärisssä tapahtuvia muutoksia jo kohdussa, mutta etenkin syntymän jälkeen. Tämä taito ei kuitenkaan riitä vielä musiikin tuottamiseen. Vauvan kuuloaisti ei kykene synnynnäisesti luokittelemaan säveliä säveljärjestelmään kuuluvalla tavalla, sillä sävelaskelilla ja intervaleilla ei ole olemassa universaaleja luonnon määrittämiä rajoja. Tämä johtuu siitä, että eri kulttuureilla on eri säveljärjestelmiä, ja näin ollen vauva pystyy omaksumaan kasvuympäristönsä säveljärjestelmän. (Ahonen, 2014.)

Kun lapsi alkaa tuottaa niin sanottua laulua, ensimmäisenä vaiheena pidetään spontaanin laulamisen vaihetta. Sillä tarkoitetaan lapsen omaaloitteisesti ilman vanhempien aloitetta tai ohjausta tuottamaa laulua. Sen esiasteena voidaan pitää vielä jokeltelulauluja, joille on tyypillistä äänen korkeuden huomattava vaihtelu ja hyriseminen yhdellä tai kahdella tavulla. Tämä on yleistä noin vuoden ikäiselle lapselle ja se ilmaisee pääsääntöisesti hyvinolontunnetta. Spontaaneja lauluja lapsi alkaa tuottaa vuoden-puolentoista vuoden iästä lähtien. Aluksi ne ovat sanattomia, mutta iän ja sanavaraston karttuessa niihin alkaa tulla mukaan yhä enemmän ja enemmän lapsen oppimia sanoja. Kahden-kolmen vuoden iässä spontaanit laulut käyvät entistä pidemmiksi ja niissä käytetään kertausta. Laulut rakentuvat lyhyistä säkeistä, joita toistetaan lukemattomia kertoja. Lapsi näyttää tajuavan, että melodisten ja rytmisten hahmojen kertaaminen on musiikin keskeisimpiä rakentumistapoja. Laulut ovat usein pitkiä, eikä lapsella tunnu olevan tarvetta muodostaa selkeätä päätöstä, kadenssia, kappaleen loppuun, vaan laulu loppuu täysin mielivaltaisesti. Spontaani laulu myötäilee säestyksenomaisesti lapsen puuhia, ja siinä on usein liike mukana. Onkin pohdittu, stimuloiko liike laulamisen. (Ahonen, 2014.)

Kahden ja puolen – kolmen vuoden iässä lapsi alkaa jäljitellä kuulemiaan lauluja. Kuulluista ja jo opituista lauluista saatetaan lainata entistä pidempiä pätkiä ja niitä liitetään yhteen potpurin omaisesti. Spontaanit tuotokset ja lastenlaulut elävät tässä vaiheessa vielä sulassa sovussa rinnakkain, kunnes ennen pitkää kulttuuriin kuuluvat lastenlaulut syrjäyttävät kokonaan lapsen omat improvisaatiot. (Ahonen, 2014.)

Kolmivuotiaat eivät osaa vielä laulaa yksinkertaisiakaan melodioita, mutta he leikkivät mielellään mukana, kun aikuinen laulaa. Tosin itse olen havainnut tämän suhteen poikkeuksia. Myös kolmivuotiaat saattavat laulaa hyvinkin reippaasti, jos laulu on heille tuttu. Heitä täytyy vain kannustaa siihen hieman enemmän. Sävelpuhtautta tosin on turha odottaa. Nelivuotiailla on jo hyvät mahdollisuudet osallistua yhteislauluun, mutta he unohtavat helposti sanat. Jäljittelyvaiheen aikana lapsi herää huomaamaan, että musisointi on sosiaalista toimintaa. Mukaan tulee

kuulija, joille lauluja esitetään ja joka voi antaa siitä palautetta. Vastaavasti toiset lapset saattavat alkaa jännittää musisoimista muiden kanssa sen takia, että muut kuulevat, mitä hän tekee. (Ahonen, 2014.)

Jäljittelyvaiheessa tapahtuu dramaattinen muutos lapsen musiikillisessa kehityksessä: hän siirtyy egosentrisestä musisoimisesta yhteiseen kaikkien kulttuurin jäsenten jakamaan musiikkiin. Jäljittelyvaiheessa lapselle muodostuu myös tarve jäljitellä tarkalleen oikein ja vältellä virheitä. Tämä innostaa heitä kuuntelemaan suosikkilauluja yhä uudelleen ja uudelleen. Vaiheelle on myös olennaista toistaa opittua. Laulamiseksi toistuu sama käytäntö kuin sadun kertomisessa, jossa lapsi haluaa kuulla saman tarinan viikosta toiseen, aikuisen mielestä jopa tuskastuttavan kauan. (Ahonen, 2014.)

Pikkuhiljaa tonaalisuus alkaa kehittyä kuulemisen, matkimisen ja soveltamisen myötä. Kolmannen varhaislapsuuden oppimisen vaiheen, tonaalisen vaiheen, aikana laulun sävelpuhtaus ja rytminen varmuus paranevat huomattavasti. Melodioiden oppimista auttaa diatoninen asteikkohahmo, joka pysyy koko ajan samana. Näin ollen 7–10-vuotiaana tapahtuukin voimakas kasvu asteikkorakenteen ja tonaalisen järjestelmän peruspiirteiden hallinnassa. Tämä samainen kasvu jatkuu ala-asteen loppuun asti. (Ahonen, 2014.)

Ahosen mukaan laaja yksimielisyys vallitsee siitä, että lasten ikä ja laulamisen sävelpuhtaus kulkevat käsi kädessä. Kun lapset varttuvat, he oppivat laulamaan entistä tarkemmin. Hänen mukaansa esimerkiksi Welchin (1994) länsimaisia tutkimuksia käsittelevässä yhteenvedossa epäpuhtaasti laulavien seitsenvuotiaiden määrä on 35 % ja vastaavasti yksitoistavuotiaiden enää 7 %. Sen sijaan uskomus lapsilaulajien äänielimistön puutteellisesta kehityksestä on hänen mukaansa vanhentunutta tietoa. Lapsella on pienestä pitäen edellytykset käyttää ääntään hyvinkin laajalla alueella, eli ongelma ei ole fysiologinen. Syyksi lasten suppealla alueella liikkuvalla laululle Ahonen esittää kognitiiviset esteet. Hän uskoo lasten välttelevän sävelalueita, jotka ovat heidän valloittamansa ja vakiinnuttamansa alueen ulkopuolella. (Ahonen, 2014.)

4.1 Laulamisen merkitys

Varhaisiän musiikkikasvattajille pääasiana on saada lapsi ylipäättään laulamaan ja kokemaan se positiivisena tapana ilmaista itseään, mutta opetuksessa tulisi panostaa myös äänen puhtauteen. Suzukilaulussa aletaan tarjota yksinlaulutunteja jo kolmevuotiaille lapsille. Miksei siis muskarissakin voitaisi kiinnittää huomiota laadukkaaseen laulunopetukseen heti alusta alkaen? Tämä on varhaisiän musiikkikasvattajille haaste, mitä ei tulisi unohtaa. Itse olen joutunut näkemään paljon vaivaa esikouluikäisten poikien laulamaan saamisessa. Kun kysyin lapsilta, miksi ette laula, he vastasivat pelkäävänsä, että laulavat väärin. Tämän jälkeen käytimme hyvän tovin keskustelemalla siitä, että ei haittaa, jos laulaa väärin. Täällä se on sallittua. Hurjaa, että yhteiskunta on näin pienille lapsille luonut jo näin suuret paineet laulaa hyvin.

Laulamisella on aina ollut iso merkitys ihmisen elämässä. Sillä on kevennetty työtaakkaa, juhlistettu seremonioita ja rituaaleja. Laulujen avulla on aikoinaan (ja osin myös tänä päivänä) siirretty tietoa eteenpäin. Laulaminen on myös ihmiselle hyvin luonnollinen keino ilmaista itseään: lapsi alkaa jokellella ja laulaa itsestään hyvin pienenä, jo ennen kuin hän tuottaa ainuttakaan ymmärrettävää sanaa. Laulu on siis etenkin pienille lapsille, mutta myös aikuisille, hyvin tärkeä itseilmaisun muoto. Musiikin kautta on aina kerrottu tarinoita ja käsitelty tunteita, laululla ja sanoilla on erittäin tärkeä merkitys tässä. Osalle melodia on tärkeintä, toisille sanat. Musiikin ja tarinoiden kautta voi myös käsitellä vaikeitakin asioita. Esimerkiksi blues-musiikki on ollut amerikkalaisen tummaihoisen kansanosan tapa ilmaista kaipuunsa yksilölliseen ja yhteisölliseen vapauteen. (Ahvenus, 2009, 20.)

5 LAULAMISEN FYSIOLOGIAN LYHYT OPPIMÄÄRÄ

Jotta voisi opettaa laulua oikein, mielestäni on tiedettävä edes hieman äänentuottoelimistöstä ja sen toiminnoista. Seuraavassa on siis lyhyesti tietoa tästä.

5.1 Ulos- ja sisäänhengityslihakset

Hengittäminen on yksi laulamisen kulmakivistä. Hengityselimistömme koostuu rintakehästä, keuhkoista, henkitorvesta, palleasta ja kylkivälilihaksista. Olennaista on tietää, että pallea supistuu sisään hengitettäessä ja laajenee ulos hengitettäessä. (Kähkönen 2013.)

Sisäänhengityslihaksia on vähemmän kuin uloshengityslihaksia, ja ne toimivat laulun aikana uloshengitysliikettä vastustaen.

Sisäänhengityslihaksia ovat pallea ja kylkivälilihakset. Näistä kahdesta tärkeämpi on pallea, joka supistuessaan painuu alas ja aiheuttaa lihomisen tunnetta vatsassa. Perussääntönä on, että mitä pidempään saa jarrutettua pallean ylösnousua, sitä pidempää linjaa laulaja pystyy laulamaan. Pallean ollessa alhaalla henkitorveen jää imuntunne, mikä pitää kurkunpäättä alhaalla. Tätä kutsutaan trakeaaliseksi vedoksi, mikä tuottaa lisää syvyyttä ääneen. Trakeaalisen vedon yhteydessä kurkunpää laskeutuu ja sen laskeutuessa myös kurkunpään pienet lihakset rentoutuvat. (Kähkönen 2013.)

Uloshengityslihaksia ovat pitkät vatsalihakset, ulommat ja sisemmät vinot vatsalihakset, poikittainen vatsalihas, selkälihakset, sisemmät kylkivälilihakset ja lantion lihakset. Selkälihakset ovat ryhtiä ylläpitäviä uloshengityslihaksia. Myös lantion lihaksien tarkoituksena on ylläpitää ryhtiä ja ankkuroida ihminen. Lantionpohjan aktivoiminen auttaa palleaa pysymään alhaalla, mikä puolestaan vaikutti jo edellä mainitsemaani trakeaalisen vedon syntymiseen.

Ihmisillä on tänä päivänä monia erilaisia hengitystyyplejä. Ne voidaan karkeasti jakaa seuraaviin tyypleihin: rintahengitys (solisluuhengitys, missä ilma kiertää keuhkojen yläosassa), vatsahengitys (vatsa pullistuu, mutta

keuhkot eivät juuri laajene), syvähengitys, lepohengitys – ääntiöhengitys ja lauluhengitys. Lauluhengitys on läheisessä yhteydessä ääntiöhengitykseen. (Laato 2011, 28.) Phillipsin mukaan lapsilla on tapana käyttää rintahengitystä. Tämä on huomionarvoista, kun heitä opetetaan. (Phillips 2014, 34.)

5.2 Tuki

Toinen laulamisen kulmakivistä ja hyvin läheisesti hengittämiseen liittyvä asia on tuki. Mitä tämä tuki sitten on? Se on elastinen, yksilöllinen aistimus, opittu tunne, joka voidaan aistia vatsassa, kyljissä, selässä, vyötärössä ja lantiossa. Konkreettisemmin se on sisäänhengityslihasten ja uloshengityslihasten tasapaino, niin sanottu *lutte vocale*. Tuki on paineen säätelyä, toisin sanoen hengityksen ulosvirtauksen ja pidätyksen välinen suhde. Hyvän tuen löytämiseen auttaa erityisesti sisäänhengityslihasten vahvistaminen, esimerkiksi antamalla laulufraasien välissä hengitykselle tarpeeksi aikaa. Myös aerobinen urheilu on hyväksi. Uloshengityslihaksilla on myös vaikutusta tukeen. Näiden aktivoimiseen loistava harjoitus on konsonanttiharjoitus, laulajien keskuudessa hyvin tunnettu r,p,t,k-harjoitus. Koska laulaessa mielikuvilla on tärkeä osuus, mielikuvina tuen löytämiseen voivat auttaa esimerkiksi haukotus ja hämmästys. (Kähkönen, 2013.)

5.3 Kurkunpää

Kurkunpää on äänen syntypaikka. Se sijaitsee kielen takana ja alapuolella henkitorven päässä. Kurkunpäässä on kurkunkansi, joka estää ruoan päätyvän henkitorveen. Anatomisesti kurkunpään kolme tärkeintä rustoa ovat kilpirusto, rengasrusto ja kannurusto.

Kurkunpäässä sijaitsevat myös laulamisen kannalta olennaiset äänihuulet. *Cricothyroideus*-lihakset liikuttavat kurkunpäästä eteen- ja alaspäin ja näin pidentävät äänihuulia, mistä seuraa korkeampi ääni. Äänihuulet kiinnittyvät kilpirustoon ja kannurustoihin. Varsinaisten äänihuulien yläpuolella sijaitsevat myös taskuhuulet, joita käytetään rytmimusiikissa efektin antajina. (Laato 2011, 18.)

Äänentuotossa äänihuulet avautuvat ja sulkeutuvat useita kertoja sekunnissa. Äänihuulten läpi virtaava ilma yhdessä äänihuulien liikkeen kanssa aikaansaa äänen, joita kehon ontelot vahvistavat. Äänihuulien limakalvojen on oltava tarpeeksi kosteat, jotta ääni syntyy. Lisäksi hengitysteiden limakalvojen kosteus ja elastisuus vaikuttavat äänen sointiin ja laulutuntumaan. (Laato 2011, 21–22.)

5.4 Ääniala

Laulajan äänen korkeuteen vaikuttavat äänihuulien pituus, paksuus ja jännitys. Jännitys lisää äänihuulien värähtelyä, mikä aikaansaa korkeamman äänen. Mitä useammin äänihuulet värähtelevät sekunnissa, sitä korkeampi ääni syntyy. (Laato 2011, 25.)

Vastasyntyneen äänihuulet ovat noin 3 mm mittaiset. Siitä ne kasvavat huomattavasti niin, että aikuisella miehellä äänihuulien pituus on 17–23 mm ja naisella 12,5–17 mm. Kouluttamaton aikuisen ääniala on yleensä puolitoista–kaksi oktaavia. Koulutettu aikuinen laulaja voi kyetä laulamaan jopa viiden oktaavin alueella. Lapsilla äänihuulien vasta kehittyessä ääniala on luonnollisesti paljon suppeampi, etenkin jos ääntä ei ole koulutettu yhtään. (Laato 2011, 25.)

Laulajat jaetaan perinteisesti äänialojensa mukaan kuuteen äänialaan: miehet bassoon, baritoniin ja tenoriin, naiset alttoon, mezzosopraanoon ja sopraanoon. Kaikki lapset laulavat yleensä ennen murrosikää altto-sopraanoäänialoja. Katariina Laaton mukaan laulajan on tärkeä laulaa omalta äänialaltaan, jotta ääni toimisi parhaalla mahdollisella tavalla. (Laato 2011, 25.)

5.5 Ihmelapset

Tasaisin väliajoin mediassa pyörii videoita niin kutsutuista ihmelapsista, jotka kykenevät laulamaan esimerkiksi ooppera-aarioita. Tämä on täysin luonnotonta, kun otetaan huomioon lapsen oma ikä. Tenkanen-Lindemanin mukaan lapsen ääntä ei voi eikä saa muokata aikuisen äänen kaltaiseksi ennen äänenmurrosta, jonka aikana hormonaalisista muutoksista johtuen tapahtuu kasvua sekä äänihuulissa että kurkunpäässä. Tenkanen-Lindeman viittaa tekstissään kuuluisaan italialaiseen foniatriin ja tenoriin Diego Cossuun, joka on todennut, että äänen akustinen lopputulos riippuu suurelta osin resonanssitiilojen koosta ja siitä, miten laulaja niitä muuntelee. Lasten resonanssiontelot ovat luonnollisesti pienemmät ennen äänenmurrosta. Murrosiän aikana kurkunpää kasvaa oikeaan mittaansa, ja näin ollen sen jälkeen myös kurkunpään yläpuolisten tilojen käyttäminen

on mahdollista. Tästä johtuen lapsen on vältettävä kaikenlaista aikuisen äänen matkimista. Imitoidessaan aikuisen ääntä lapsen luonnollisesti vaalea ja vähän resonoiva ääni joutuu ristiriitaan normaalin toimintakykynsä kanssa. Saadakseen aikuisen kaltaisen äänen lapsi joutuu keinotekoisesti pidentämään kurkunpään yläpuolista tilaa laskemalla sitä väkisin alas pakottaen äänihuulet ylijännittyneeseen tilaan sekä laajentamaan keinotekoisesti nenäonteloitaan saavuttaakseen lisää resonanssitalaa. Näin hän kuulostaa ihmelapselta ja saattaa siinä sivussa aiheuttaa itselleen äänihuuliin kyhmyjä, polyyppeja ja verenvuotoa, jolloin perusäänenkäyttö on vaurioitunut. (Tenkanen-Lindeman 2014, 10.)

6 MISSÄ LAPSET LAULAVAT?

Kun puhutaan laulun opetuksesta, puhutaan alle kouluikäisten kohdalla lähinnä laulamaan oppimisesta. Laulamaan lapset oppivat useissa eri paikoissa. Siihen, kuinka paljon lapsi laulaa, vaikuttaa toki aina se, kuinka paljon hänen kanssaan lauletaan kotona ja kannustetaanko häntä kyseiseen toimintaan.

Pihkanen esittää, että kun ennen laulunopetuksen päävastuu oli kirkoilla, on se nyt siirtynyt paljolti päiväkodeille ja kouluille, vaikka kirkoissa tarjotaankin edelleen erilaista kuoro- ja musiikkiryhmätoimintaa.

Lapsikuoroilla on nykyisin päiväkotien ja koulujen ohella suuri vastuu laulamisen opettamisesta. Lapsikuorotoimintaa tarjotaan kirkkojen lisäksi myös muualla. Kuoro- ja musiikkiryhmätoimintojen lisäksi lapsille on viime vuosina alettu tarjota musiikkiopistoissa ja -kouluissa myös yksinlauluopetusta. Tämä kyseinen toimintamuoto on vielä suhteellisen nuorta ja oppilasmäärät melko pieniä. (Pihkanen 2011, 19.)

6.1 Koulussa laulaminen

Kouluissa annettua musiikin ja laulun opetusta on viime vuosina vaikeuttanut runsaasti resurssipula. Musiikin pakollisia oppitunteja on vuosi vuodelta vähennetty valtion päätöksellä niin, että nyt viimeisimmän päätöksen mukaisesti vuosiluokilla ensimmäisestä neljänteen musiikkia, kuvataidetta ja käsitöitä on kutakin opetettava vähintään neljä vuosiviikkotuntia. Vuosiviikkotunnilla tarkoitetaan 38 oppitunnin laajuista opetusjaksoa. Toisin sanoen kun opetuksen laajuudeksi ilmoitetaan neljä vuosiviikkotuntia, tämä tarkoittaa 152 oppituntia 1–4 luokkien aikana. Suomeksi sanottuna tämä on siis 38 tuntia vuodessa, eli käytännössä keskimäärin tunti viikossa. Opetettavien tuntien määrä vähenee mentäessä luokille 5–9. Näillä luokka-asteilla musiikkia on opetettava enää kolme vuosiviikkotuntia, eli ei enää edes tuntia viikossa. Kaikille yhteinen musiikin, kuvataiteiden ja käsityöopetus päättyy nykyisin tavallisimmin seitsemännellä vuosiluokalla. Tämän jälkeen ne muuttuvat valinnaisiksi oppiaineiksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 23.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2011 tekemän yhdeksäsluokkalaisten oppimistulosten selvityksen yhteydessä havaittiin, että oppilaiden osaaminen musiikissa, kuvataiteissa ja käsitöissä oli oppiaineesta riippuen keskimäärin välttävää, korkeintaan tyydyttävää. Suurin osa ei ollut edellä mainituissa aineissa saavuttanut edes tyydyttäviä perustietoja ja -taitoja. Osaamisessa oli eri yksilöiden välillä suuriakin eroja, vaikka asenteet kyseisiä oppiaineita kohtaan olivatkin pääsääntöisesti myönteisiä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 23.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön tekemän selvityksen mukaan taideaineiden tuntimääräratkaisuja räätälöidään kouluissa sen perusteella, onko koulutuksen järjestäjän käytettävissä kelpoisia opettajia. Aineenopettajien kelpoisuustilanne on kokonaisuutena heidän mukaansa hyvä, mutta taide- ja taitoaineissa on edelleen kelpoisuusongelmia. Kevätlukukaudella 2010 oli vailla kelpoisuutta musiikissa 8,8 % suomenkielisen perusopetuksen lehtoreista ja tuntiopettajista. Ruotsinkielisessä koulutuksessa tilanne onkin sitten jo aika murheellinen: musiikinopettajan pätevyyttä vailla on 37 % opettajista. Tämän lisäksi voidaan vielä mainita se seikka, että viime vuosina on esitetty paljon kritiikkiä luokanopettajakoulutuksen musiikin opetusta kohtaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 24.)

Laulun opettamisen osalta koulujen musiikin opetuksessa on siis jo oppituntien puitteissa tapahtunut huomattava romahdus verrattaessa siihen, että aikoinaan katedraalikoulussa laulua opiskeltiin tunti päivässä sen takia, että se katsottiin vaikeaksi aineeksi. Nykyisin opiskellaan musiikkia tunti viikossa. Se ei välttämättä pidä sisällään edes oikeaoppisen laulutavan opetusta, sillä laulaminen katsotaan enää yhdeksi työtavaksi muiden työtapojen joukossa. Laulamisen osuus musiikintunnin sisällöstä on siis täysin riippuvainen opettajan omasta valinnasta. (Pihkanen 2011, 19–21.) Olen myös itse opetustyössäni huomannut sen, että kun otetaan mukaan soittimia, lapset eivät muista enää laulaa. Tämä on ihan luonnollista, kun keskittyminen menee siihen, että soittaa oikein.

Se, että laulaminen on enää yksi työtapo muiden työtapojen joukossa, ei ole vahvistanut millään tavalla sen asemaa suomalaisessa peruskoulussa. Pihkasen mukaan lauluääntä käsitellään musiikin oppikirjoissa aikaisempaa vähemmän. Ongelmallista on myös se, että oppikirjojen laulujen sävellajit on usein valittu soiton näkökulmasta. Tästä seuraa se, että kappaleiden lauluäänialat ovat välillä hyvinkin haasteellisilla korkeuksilla, jotta aloittelevat basistit ja kitaristit kykenisivät soittamaan edes osan soinnuista. Myöskään suuret ryhmäkoot eivät edistä laulunopetusta oppilaiden ollessa kovin eritasoisia laulajia ja eri tavoin motivoituneita laulamista kohtaan. Etenkin muiden tasoa alempana olevien opetus on hankalaa suurissa ryhmissä. (Pihkanen 2011, 19–21.)

6.2 Kuorot

Jos katsotaan kuorojen määrää, Suomi on varmasti oikea kuorojen luvattu maa. Kuorot tarjoavat laulajilleen mahdollisuuden laulaa. Laulun opettamisen näkökulmasta kuorot eivät tavoita läheskään kaikkia lapsia koulujenkin kuorojen perustuessa vapaaehtoisuuteen. Kuorot ovat aina vetäjiensä näköisiä ja toimivat erilaisissa yhteisöissä erilaisin toiminnallisina päämäärin, näin ollen myös ohjelmisto on sangen kirjavaa. Kuoronjohtajat tulevat hyvin erilaisista lähtökohdista. Heillä on näin myös hyvin erilaisia taitoja ja käsityksiä siitä, miten laulua tulisi opettaa. Myös vuosittaiset harjoittelumäärät vaihtelevat eri kuorojen välillä suuresti. Suomessa toimii tällä hetkellä lukematon määrä muun muassa koulujen kuoroja, seurakuntien lapsi- ja nuorisokuoroja sekä lauluryhmiä, musiikkiopistojen kuoroja, Oopperan lapsikuoro, poikakuoroja, tyttökuoroja, lapsikuoroja ja nuorisokuoroja. (Sulasol, 2015.)

Lapsikuoron toiminta on lähtökohdiltaan samankaltaista kuin aikuiskuoroissa. Kuoron johtajan on kuitenkin ohjelmistovalintoja tehdessään huomioitava, että kappaleet ovat tarpeeksi helppoja, äänialoiltaan ja teksteiltään lapsille soveltuvia. Jos toiminnan lähtökohdat ovat mielekkäitä, lapsilla on hyvät edellytykset onnistua kappaleissa.

Lapsikuorotoiminta vaihtelee paljon kuorojen välillä ja on aina hyvin vetäjiensä näköistä. Yleensä kuorolauluopetus lähtee lapsien kohdalla yksiaänisistä kappaleista, mikä on moniäänisen laulun perusta. Laulullisten valmiuksien harjoittaminen alkaa kehon saattamisesta lämpimäksi liikkumalla, rentoutumalla ja erilaisin hengitysharjoituksin. Alun kehon lämmittämisen aikana ja sen jälkeen on hyvä harjoitella erilaisia rytmileikkejä, jotka rytmityksen lisäksi kehittävät leuan, huulten ja kielen tekniikkaa, mikä puolestaan monipuolistaa oman lauluinstrumentin hallintaa. Äänen avauksen yhteydessä suoritetaan erilaisia artikulaatio-, resonanssi- ja ääniharjoituksia sekä ääntä herätteleviä lauluharjoituksia. Nämä kaikki harjoitukset luovat pohjaa yhtenäiselle ja puhtaalle yksiaäniselle laulamiselle. (Kiiski 1995, 6.)

Kun yksiääninen laulu soi puhtaasti, on siitä helppo lähteä totuttelemaan moniäänisyyteen erilaisten soolo–tutti (solisti–kaikki mukaan) harjoitusten ja ajan myötä myös laulujen kautta. Soolo–tutti-menetelmä kehittää laulajien tarkkaavaisuutta ja auttaa toisten kuuntelemisen oppimista. Jos kuorossa ei ole vielä solistiksi uskaltautuvaa tai kykenevää lasta, soolo-osuuden voi hoitaa myös jokin instrumentti. Soolo–tutti-harjoitusten lisäksi voidaan harjoitella myös erilaisia helppoja kaanoneja, jotka johdattelevat pikkuhiljaa moniäänisyyteen. Lapsikuoron kanssa tulisi aina muistaa, että on arvokkaampaa laulaa hyvin ja puhtaasti yksiäänisesti kuin epäpuhtaasti ja huonosti moniäänisesti. Moniäänisyyteen ei siis kannata siirtyä ennen kuin yksiääniset laulut sujuvat hyvin. Yksiäänisessä laulamissa tavoitteena on ennen kaikkea löytää kullekin ryhmälle hyvin sopivaa lauluohjelmistoa. (Kiiski 1995, 6.)

Laulajien edistyessä yksiäänisissä lauluissa siirrytään pikkuhiljaa kaanoneiden kautta helppoihin kaksiäänisiin lauluihin. Paavo Kiisken mukaan helpoin tie kaksiäänisyyteen on Zoltan Kodalyn kehittämän solmisaatiomenetelmän käsimerkkien kautta. Tämä tosin edellyttää sitä, että kuoron kanssa on opeteltu jo yksiäänisesti laulettaessa käyttämään solmisaatio-metodia melodian opiskelussa. Solmisaation perusteet tulisi siis hallita hyvin. Tätä metodia käytettäessä yksiäänisesti hyvin laulavan ryhmän kanssa moniäänisysharjoitukset voidaan aloittaa jo So-Mi-vaiheessa jakamalla ryhmä kahtia ja näyttämällä samanaikaisesti molemmilla käsillä kummallekin ryhmälle eri säveliä. Lauluinstrumentti on tosin hyvä virittää alussa soimaan puhtaasti näyttämällä molemmilla käsillä samoja nuotteja ennen kuin siirrytään totuttelemaan moniäänisyyteen. (Kiiski 1995, 6.)

Kuoro, jota koulutetaan niin sanotulla korvakuulomenetelmällä, oppii Kiisken mukaan helpoimmin kaksiäänisiä lauluja, joissa toisen äänen stemma perustuu ostinatoon (toistuva sävel- tai rytmikuvio yleensä bassossa) tai vastamelodiaan. Myös erilaiset helpot kaksi- ja moniääniset kaanonit ovat käyttökelpoista materiaalia moniäänisyyteen tutustuttaessa. Vaikka korvakuulon jatkuva kehittäminen onkin kaiken kuorolaulun perusta, olisi kuoronjohtajan kuitenkin hyvä tähdätä kuorolaisten

nuotinlukuvalmiuksien kehittämiseen. Nuottien opiskeluun voi hyvin kehittää jonkin lämmittelyleikin kuorotunnin alkuun. (Kiiski 1995, 6.)

Siirryttäessä yksiaänisestä kuorolaulusta kaksiaäniseen, kuoronjohtajan on eri stemmoihin laulajia valitessaan hyvä tiedostaa se, että lapsien kehittyessä ja kasvaessa kuorossa tapahtuu jatkuvasti äänellistä kehitystä ja muuttumista. Tässä kohtaa äänestä toiseen siirtyminen tulee huomattavasti helpommaksi, jos kuorolainen lukee nuotteja. Laulajia valitessa on myös hyvä muistaa, että laulaja motivoituu parhaiten laulamaan juuri sitä ääntä, mihin kokee senhetkisten taitojensa parhaiten riittävän. Tästä syystä ei kannata myöskään pelätä laulajan siirtämistä toiseen stemmaan. Kuoronjohtajan tulisi myös olla hereillä sen suhteen, mikä on kuorolle kunkin kappaleen kohdalla sopivin sävellaji. Kuoro ei saisi joutua laulamaan pelkästään äänialueensa äärirajoilla, sillä se ei ole musiikillisesti tyydyttävää ja nautinnollista sen enempää laulajille, kuin kuulijoillekaan. (Kiiski 1995, 7.)

Kaksiaänisyydestä voidaan siirtyä kaanonien ja yhä vaativampien kaksiaänisten sovitusten kautta helppoihiin kolmiaänisiin kappaleisiin. Nämä kolmiaäniset kappaleet saattavat kuoron taitotasosta riippuen tuntua joko helpommilta tai vaikeammilta kuin kaksiaänisten kappaleiden laulaminen. Jos kuoro on valmis, kappaleet koetaan helpottavina ja haastavina täydellisemmän harmonian ansiosta. Mikäli kuoron taitotaso ei puolestaan ole vielä riittävä, stemmojen lisääntyvä määrä koetaan vaikeutena. Liian haastava ohjelmisto voi pahimmassa tapauksessa sammuttaa kuorolaisten kuorolaulukipinän kokonaan. Tästä syystä kaksiaänisyydestä kolmiaänisyyteen siirtymisen suhteen ei kannata pitää mitään kiirettä. Kuoronjohtajalle saattaa tosin olla haastavaa löytää tarpeeksi kaksiaänistä ohjelmistoa kuorolleen, kun suurin osa suomalaisesta lapsi- ja nuorisokuoroille julkaistusta ohjelmistosta tuppaa olemaan kolmi- tai neliäänistä. (Kiiski 1995, 7–8.)

Kuoroissa saatetaan tarjota myös teorian ja nuotinluvun opetusta, mutta tämä riippuu hyvin paljon kuoronjohtajasta. Tähän olisi kuitenkin hyvä panostaa, sillä mitä paremmin nuotteihin pääsee sisälle, sitä vaativampaan ohjelmistoon pääsee tutustumaan ja sitä enemmän jää

aikaa myös ohjelmiston laajentamiseen. Kuorojen ohjelmistot riippuvat pitkälti johtajista ja kuoron toimintatarkoituksista. Lasten kohdalla ohjelmisto kuitenkin monesti sisältää lapsille tuttuja lastenlauluja, helppoja kansanlauluja ja kenties joitakin musikaalisävelmiä. Kuorot kokoontuvat pääsääntöisesti kerran viikossa harjoittelemaan. (Kilpiö 2015.)

7 LASTEN LAULUNOPETUKSEN PEDAGOGISIA LÄHTÖKOHTIA

Suomessa ollaan jokseenkin yhtä mieltä siitä, että fysiologinen perusta lasten laulamiselle on sama kuin aikuisilla. Hengitys on moottori, ja kurkunpää tekee tärkeimmän työn. Ilma virtaa äänihuulien läpi saaden ne värähtelemään. Lapsen äänen kohdalla tulisi muistaa se, että se ei voi olla yhtä voimakas kuin aikuisella. Tämä johtuu siitä, että lauluelimistö kehittyy täyteen mittaansa vasta noin 30-vuotiaana.

Lasten laulamissa tulisi keskittyä ensisijaisesti rentouteen, oikeanlaiseen hengitystapaan, vapaaseen äänenkäyttöön, huolelliseen ja oikeaan artikulaatioon sekä äänteiden muodostukseen ja tuen löytämiseen. Ei tarvitse saada laajaa äänialaa tai äänen kantavuutta tekemällä tehtynä. Oikein tekeminen riittää, äänen kantavuus ja muut ominaisuudet kehittyvät kyllä hyvän opettajan ohjauksessa lauluopintojen aikana pikku hiljaa. Pääpaino tulisikin siis olla laulamista nauttimisessa.

Lasten tulisi saada laulaa omalla äänellään, ei matkia aikuisia tai tehdä erikoisia aikuisten tuottamia soundeja. Lasten olisi myös hyvin tärkeää kuulla terveitä oman ikäistensä lauluääniä, joihin heidän on helppo samaistua. Heitä ei saa vaatia tuottamaan soundeja, joihin heidän fysiologiset kykynsä eivät vielä riitä. Esimerkiksi poikien ja miesten äänet ovat hyvin erilaisia. On tutkittu, että lapset laulavat puhtaammin, jos he saavat hyvän esimerkin omalta äänen korkeudeltaan siitä, miten heidän pitäisi laulaa. Tämä luo haasteita etenkin miesopettajille, joiden tulisi laulaa lapsille falsetilla, mikä on lähempänä lasten omaa ääntä kuin miesten luonnollinen lauluääni. Falsetilla laulaminen auttaa oikeiden äänten nopeampaa löytämistä, kun ei synny hämmennystä äänen korkeudesta. Tämä on huomionarvoista etenkin kokemattomien lapsilaulajien kohdalla. Kun lasten laulutaidot karttuvat, miehen lauluäänen korkeudella ei ole enää niin väliä. (Phillips 2014, 29.) Opettajan on myös hyvä välttää vibraton käyttöä, kun hän opettaa lapsilaulajia. Sen läsnäolo saattaa hämmentää lasta oikean äänen korkeuden löytämisessä. Opettajan tulisi myös muistaa se, että kun laulaa oppilaiden kanssa, kuulee ensin oman äänensä ja vasta sen jälkeen oppilaiden äänet. Olisi tärkeää kyetä analysoimaan koko ajan oppilaiden ääniä. (Phillips 2014, 30.)

Siinä missä lapsilla myös aikuisilla laulun perusteet ovat oman äänen etsimisessä. Kaikki pohjautuu siihen, että löytää oman äänensä ja oppii käyttämään sitä. Nykyisin kuulee monenlaisia pop-laulajia ja soundeja, joista iso osa on tehty ainakin osittain keinotekoisesti. Lapset kuulevat näitä joka puolella ja pyrkivät matkimalla tavoittelemaan idolinsa ääntä. Tervein mahdollinen pohja ei välttämättä synny siitä, että matkitaan kotikaraokessa Haloo Helsingin Elliä. Siksi lasten laulunopetuksessa tulisikin korostaa lapsen oman äänen kauneutta sellaisena kuin se tulee ulos. Kaikkien ei tarvitse olla ammattilaisia tai huippulaulajia. Riittää, että itse nauttii siitä, mitä tekee.

Lasten laulutunneilla opiskellaan terveen äänenkäyttötavan lisäksi myös sosiaalisia taitoja, vuorovaikutusta, ryhmäopetuksessa tiimityöskentelyä sekä oman ilmaisun lisäksi muiden ilmaisun kunnioittamista. Se on sosiaalista kanssakäymistä ja parhaimmillaan yhteisöllistä puuhaa, missä saa uusia ystäviä, joiden kanssa on kiva viettää aikaa laulamalla. Laulutuntien arvoa ei tulisi vähätellä lasten elämässä. Ne voivat tukea henkisesti hyvinkin paljon esimerkiksi perheen erotilanteiden tai äänenmurroksen aikana, kun etenkin pojat hakevat uutta ääntään ja totuttelevat siihen.

Poikien ja tyttöjen äänet kehittyvät samansuuntaisesti murrosikään eli äänenmurrokseen saakka. Poikien äänenmurros on rajumpi suurempien fyysisten muutosten takia. Tyttöjen äänielimistö muuttuu vähemmän murrosiän aikana, ja vaikka heilläkin on äänenmurros, sitä ei välttämättä kuule ollenkaan äänestä. Laulutunneilla käyminen äänenmurroksen aikana pitää yllä laulumotivaatiota, minkä ohella fyysinen ote laulamiseen säilyy, eli sitä ei tarvitse opiskella uudestaan. Äänenmurroksen yhteydessä opettajan olisi kuitenkin hyvä muistaa, että mennään oppilaan äänen rajoissa. Jos laulu tuntuu korkealta tai laulaminen sattuu, valikoidaan helpompi sävellaji tai vaihdetaan kappaletta. Pääpaino on sillä, että itseään ja tunteitaan saa ilmaista vapaasti ja turvallisesti vaurioittamatta äänihuulia. Myös ääniharjoituksissa on hyvä muistaa rajoittunut ääniala. Ääntä ei ole tarpeen puskea ääri rajoille.

Oikein hengittäminen on olennainen osa laulamista ja tuen löytämistä. Tuen löytämistä helpottaa Aija Puurtisen mukaan tasapainolaudan käyttö. Sillä tasapainoillaan ihminen käyttää automaattisesti oikeita lihaksia tuen löytämiseen. Se myös lisää ja helpottaa lasten kehotuntemusta ja -kokemusta, mikä on lapsilla yleensä vielä aika heikko. Tämä heikko kehotuntemus vaikeuttaa monien eri asioiden ilmaisemista. (Puurtinen 2013.)

Hengitysharjoitukset saavat joskus aikuisillakin aikaan puskemista, koska hengitystä aletaan suorittaa. Tavoitteena olisi kuitenkin aina rento ja luonnollinen hengitys, ja tähän tulisi lastenkin kanssa pyrkiä. Koska lasten kehotuntemus on vielä heikkoa, tulisi laulunopettajan keksiä työskentelytapoja, jotka tukevat automaattista lihasten käyttöä tai auttavat oikeiden lihasten käyttöä mielikuvien ja emotioiden avulla. Emootiot aktivoivat lihaksia, joilla lauletaan. Mielikuvien on oltava läheltä lasten omaa elämää. Lapsi ei ymmärrä, miltä tuntuu olla todella katkera, mutta jokseenkin samaan tulokseen voi päästä pyytämällä lasta laulamaan esimerkiksi vihaisesti kuin *angry bird*. Olennaista mielikuvien kohdalla on se, että ne tulevat lapsen omasta elämästä, esimerkiksi: ”Mieti kuinka iloinen olet, kun vanhemmat ostavat sinulle lelun, josta olet kauan haaveillut.” Tuntemuksen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse näkyä kasvoilla, vaan sitä voidaan käyttää hyödyksi myös sisäisesti. (Puurtinen 2013.)

Kehon tuntemuksessa ei ole oikea–väärä-asetelmaa, vaan olennaista on kokemuksellinen keho. Kuunnellaan, miltä kehossa milloinkin tuntuu ja mitä se saa aikaan. On sallittua, että jokin asia tuntuu kutittavalta, jännittävältä, iloiselta tai oudolta eli kokemuksellisen kehon kautta ei tarvitse olla ehdoton. Sen sijaan äänen kanssa työskenneltäessä ehdoton raja on kipu. Jos jokin tuntuu pahalta, sitä ei missään tapauksessa saa silloin tehdä. Myös lapsi tietää, milloin hänen kehossaan jokin asia tuntuu pahalta tai hyvältä. (Puurtinen 2013.)

Ryhmäopetus luo Puurtisen mukaan haasteita. Ryhmässä aina joku tahtoo ottaa pomon paikan ja vähemmän rohkeat jäävät helposti syrjään. (Puurtinen 2013.) Olen itse havainnut samaa. Phillips korostaakin osittain

juuri edellä mainitun takia turvallisen ja rauhallisen oppimisympäristön luomisen merkitystä. Rauhallinen ja turvallinen työskentely-ympäristö parantaa laulajien keskittymiskykyä, mikä puolestaan voi vaikuttaa sävelpuhtauteen. (Phillips 2014, 26.) Omilla laulutunneilla jokainen saa mahdollisuuden esiintyä omalla äänellään ja laulaa niitä lauluja, joita itse haluaa. Phillips toteaa tutkimusten osoittaneen, että alakouluikäiset lapset laulavat usein yksin laulaessaan puhtaammin kuin ryhmätilanteissa. Tämä saattaa hänen mukaansa johtua niinkin yksinkertaisesta asiasta, että lapsi ei kuule kunnolla omaa ääntänsä ja joutuu siksi turvautumaan ainoastaan kinesteettisiin taitoihinsa sen sijaan, että voisi hyödyntää myös audiitiivista puoltaan. Kinesteettiset taidot yksinään eivät Phillipsin mukaan ole riittävät tuottamaan kunnollista tulosta. Tämän ongelman voi ratkaista ainakin osittain niin, että pyytää lasta laittamaan kätensä korvan päälle kupiksi. (Phillips 2014, 27.) Toisaalta itse olen nuorempana kuorossa kokenut hyväksi päästä laulamaan samaa stemmaa kanssani laulavien ihmisten keskelle. Näin omassa stemmassa pysyminen on helpompaa, kun toista stemmaa laulavat ovat hieman kauempana, eivätkä näin sekoita epävarmaa laulajaa. Yksilöopetuksessa myös opettaja saa oikeasti kuulla ja kuulee jokaisen laulajan tavan tuottaa ääntään. Ryhmä- ja kuoro-opetuksessa ei välttämättä kuule aina jokaisen lauluääntä tai huomaa väärää lauluasentoa.

Lasten laulunopetuksessa (kuten myös aikuisten) on muistettava aina se, että opetetaan yksilöä. Meillä jokaisella on oma ääni, ja etenkin lasten kohdalla oppilaan kuuntelun tärkeys korostuu. Me emme voi olla oikeassa toisen kehosta. Me olemme kaikki myös erilaisia oppijoita. Osa oppii parhaiten kinesteettisesti, osa visuaalisesti ja osa audiitiivisesti. On hyvä tiedostaa, että se, mikä on ollut itselle luontevin tapa oppia, ei välttämättä olekaan oppilaalle kaikkein paras tapa. Jos itse on audiitiivinen oppija ja oppilaana on kinesteettinen, niin ne menet, jotka ovat aikoinaan toimineet omalla kohdalla, eivät välttämättä toimikaan oppilaan kanssa. Opettajalta vaaditaan siis jatkuvaa hereillä oloa, luovuutta, innovatiivisuutta ja ongelmanratkaisukykyä. Etenkin jos opettaa kuoroa tai lauluvalmennusryhmää, on hyvä tarjota eri metodeja laulun oppimisen helpottamiseksi. (Phillips 2014, 29.)

Mistä sitten tunnistaa terveen äänen? Timo Pihkanen toteaa, että hyvä ja terve ääni on kantava, helposti kuunneltava ja ilmeikäs. Nuoren normaalin täysin toimivan lauluäänen tunnusmerkkejä on, että laulaja kykenee käyttämään kolmea rekisteriään: matala- (rinta), keski- ja korkeaa (pää) rekisteriään. (Pihkanen 2011, 24.)

Olennaista on, että hyvää laulun opetusta voi antaa kaiken ikäisille. Sitä tulisi myös tarjota kaikille halukkaille lähtökohdista riippumatta. Tärkeää on, että sekä oppilas että opettaja ymmärtävät sen, että laulamaan oppii laulamalla. Se ei ole taito, joka saadaan syntymälahjana, vaan sitä voi ja saa opetella. Omista lähtökohdista riippuen oppimisnopeus saattaa vaihdella radikaalistikin, mutta periaatteessa kaikki voivat oppia laulamaan. Se on opittavissa oleva taito siinä missä autolla ajaminenkin.

7.1 Laulusuzuki

Laulusuzuki-menetelmä syntyi 1986 Vantaalla ja on sittemmin levinnyt ympäri maailmaa. Menetelmän kehittäjä on musiikin tohtori Päivi Kukkamäki. Laulusuzuki-menetelmä perustuu vahvasti suzuki-menetelmään. Olennaista tälle metodille on laulamaan oppiminen kuuntelemalla, toistamalla ja matkimalla. Alussa se tukee lähinnä vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta sekä totuttaa lasta musiikin maailmaan. Lapsen itsenäistyessä opettajan rooli kasvaa tasaiseen tahtiin. (Kukkamäki 2002, 22.)

Erityistä laulusuzukille on Päivi Kukkamäen mukaan se, että monet odotusajasta tai varhaislapsuudesta lähtien aloittaneet ovat jatkaneet harrastustaan varhaisaikuisuuteen asti. Merkitykselliseksi on muodostunut opetuksen ja ohjelmiston suunnittelu niin, että se huomioi eri sukupuolien erilaiset tarpeet. Kukkamäki korostaa erityisesti poikien motivoimista, jotta heidän musiikkiharrastuksensa jatkuisi. Hän on havainnut, että isän myönteinen suhtautuminen musiikkiharrastukseen vaikuttaa erityisesti poikien lauluharrastuksen jatkumiseen. Samaa asiaa korosti Phillips (2011). Tämä on sinänsä ihan loogista, kun miettii, että pojat hakevat isiltään miehen mallia. Jos isän suhtautuminen laulamiseen on välinpitämätön, lapsen on helppo samaistua tähän. Kun mukaan on integroitu koko perhe, myös laulamisesta voi tulla koko perheen yhteinen harrastus. (Kukkamäki 2002, 22–23.)

Laulusuzukin tavoitteena on herättää lapsessa rakkaus musiikkiin laulamisen kautta. Kukkamäki luettelee laulamisen kautta tavoitteiksi kehittää lapsen itsetuntoa, myönteistä minäkuvaa, pitkäjänteisyyttä, keskittymiskykyä, lähimmäisenrakkautta ja toisen ihmisen kunnioittamista. (Kukkamäki 2002, 23.) Laulutaidon ja laulujen oppimiseen kuuluu päivittäinen laulaminen, luonnollisen ja vapaan lauluäänien vaaliminen ja kehittäminen, kuuntelun merkityksen vahvistaminen ja kielellisten valmiuksien harjoittaminen. (Kukkamäki 2002, 25.)

Suzuki-laulussa opiskeleminen aloitetaan kuuntelemisen, positiivisten tunteiden ja kokemusten, mielikuvien ja fyysisten tuntemusten kautta jo

mahdollisesti odotusaikana. Tästä edetään vähitellen *laulutaidollisiin harjoitteisiin*, jotka pitävät sisällään muun muassa rentous- hengitys- ja ryhtiharjoituksia. Kunnollisen artikulaation tuottamiseen tarvitaan leukaa, kieltä ja huulia. Näin ollen *artikulaatioharjoituksissa* harjoitutetaan niitä. *Fonaatio- harjoitukset* puolestaan perustuvat äänihuulien liikkeisiin ja vaikuttavat näin äänen tuottoon. *Resonaatio-harjoituksilla* tutustutetaan laulajaa niihin onteloihin, joissa ääni voi ihmisen kehossa värähdellä. Nämä kaikki resonointialueet vaikuttavat äänen sointiin.

Koordinaatioharjoituksilla puolestaan pyritään mahdollisimman hyvään lauluelimistön kontrollointiin. Kaikkien näiden harjoitusten tarkoituksena on rentouttaa ja herkistää laulajan lihaksisto toimimaan tarvittavalla tavalla, korjata tai ehkäistä mahdollisia ryhtivirheitä sekä aktivoida artikulaatioelinten toimintaa. Tavoitteena on myös saada lapsi tuntemaan, miltä hengitys tuntuu. Laulusuzuki sulautuu perinteiseen laulun opetukseen oppilaan ollessa 16–18-vuotias. Oppilaalla on silloin mahdollisuus suorittaa laulun valtakunnallisia tutkintoja. Tätä ennen hän on suorittanut laulusuzukin omia tasotutkintoja, joita on kaiken kaikkiaan viisi kappaletta. Laulusuzuki-oppilaat opettelevat myös esiintymistä ihan pienestä lähtien, pitäen aina oppilaan ollessa itse siihen valmis kirjakonsertteja. Kirjakonserttia varten oppilas on opiskellut tietyn laulusuzukikirjan kappaleet ja esittää osan niistä. Kukkamäki pitääkin arvokkaana nimenomaan opetuksen selkeää etenemistä alusta asti. Halukkaat saavat ensimmäiset omat 15 minuuttia kestävät yksinlaulutuntinsa ryhmätuntien lisäksi jo noin kolmevuotiaana. Kukkamäki perustelee aloittamisikää nimenomaan sillä, että 3–4-vuotiaana lapsi nauttii ihailun kohteena olemisesta. (Kukkamäki 2002, 23.)

Laulusuzukiin liittyy olennaisena osana myös kansainvälisyyskasvatus. Kokemusten perusteella laulusuzuki-opettajat ovat havainneet, että pienet lapset oppivat helposti eri kielten ääntämistä ja nauttivat siitä. Kielet ovat osoittautuneet myös tärkeäksi oppilaiden motivointikeinoksi. (Kukkamäki 2002, 24.) Itse olen havainnut saman muskareissa, joissa on laulettu esimerkiksi intiaanikielellä joitakin lauluja. Lapset ovat olleet todella motivoituneita näistä lauluista, ne on opittu nopeasti ja vanhempien mukaan niitä on laulettu paljon myös kotona.

8 SUUNNITELMA LAULUVALMENNUS RYHMÄLLE

Lauluvalmennusryhmän olisi tarkoitus toimia samoin kuin soitinvalmennusryhmien, eli tunnin pituus olisi oppilasmäärästä riippuen 30 minuutista 45 minuuttiin. Tätä lauluvalmennusryhmää varten olen tähän oheen luonut konkreettisen suunnitelman kuvitteelliselle ryhmälle. Suunnitelmassa tulevat käytännön tasolla esille seuraavaksi kuvaamani periaatteet ja siitä heijastuu se, miten itse olen toteuttanut opetusta.

Ajatuksena olisi, että alussa lämmiteltäisiin ja heräteltäisiin kehoa yhdessä, minkä jälkeen suoritettaisiin myös äänenavaus yhdessä. Kun paikalla on oppilaita pienryhmän verran (maksimissaan neljä oppilasta yhtä aikaa), ohjaajan on mahdollista paneutua yksittäisen laulajan laulutekniseen suoritukseen paremmin ja antaa tälle henkilökohtaista ohjausta, mistä myös muut voivat oppia kuuntelemalla. Koska jokaisen laulajan ääni on erilainen ja laulaminen voidaan kokea hyvin intiimiksi asiaksi, alussa olisi hyvä käyttää hieman enemmän aikaa erilaisiin hauskoihin tutustumisleikkeihin. Niiden avulla porukka saadaan ryhmäytymään nopeammin ja siten kynnys laulaa yksin muiden kuunnellessa ei välttämättä nouse niin korkeaksi. Tärkeää on siis vapautunut, rohkaiseva ja luottavainen ilmapiiri. Kun alun tutustumisten jälkeen on tultu tutuiksi, voidaan heittäytymiseen rohkaiseviin hassutteluleikkeihin käyttää vähemmän aikaa ja paneutua enemmän itse laulamiseen.

8.1 Oppimisympäristö

Opetettaessa laulua lapsille oppimisympäristön on oltava ehdottomasti rohkaiseva ja innostava niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. Tähän vaikuttaa paljolti opettajan oma innostuneisuus, sillä se tarttuu herkästi, ja kun on itse kiinnostunut ja innostunut jostakin asiasta, se näkyy ja kuuluu myös ulospäin.

Oppilaiden yksilöllisten äänenkehityserojen lisäksi pitää tuntea myös lasten persoonalliset erityispiirteet. Eli on opeteltava tuntemaan oppilaansa. On huomioitava se, että me kaikki olemme erilaisia. Tässä

asiassa etenkin on helppoa ja inhimillistä erehtyä, koska pääsääntöisesti jokainen opettaa omista lähtökohdistaan ja kokemuksistaan ammentaen. Kuitenkaan se, mikä toimii yhdellä, ei välttämättä toimi toisella. Laulun opettaminen on siis jatkuvaa salapoliisin työtä ja johtolankojen etsimistä.

Laulaminen on osa ihmisen persoonaa, ja siten kaikki kritiikkikin kohdistuu omaan persoonaan. Siinä, miten oppilas osaa ottaa palautetta vastaan ja reagoi siihen, saattaa siis olla suuriakin eroja. On muistettava, etteivät lapset välttämättä ymmärrä kaikkea tai he saattavat reagoida eri tavalla palautteeseen. Olisikin hyvä opettaa oppilaansa analysoimaan itse omaa suoritustaan ja keskustelemaan siitä luontevasti opettajan kanssa. Keskustelun on ehdottomasti oltava rohkaisevaa ja painotus myönteisissä asioissa.

Laulamisessa yhteisöllinen ilmapiiri on hedelmällinen ja tukee kehitystä. Kuorossahan tämä yhteisöllisyys syntyy hyvinkin helposti, koska kaikki tekevät töitä saman asian eteen ja kaikkien tavoitteena on mahdollisimman hyvä lopputulos. Kukaan ei halua mennä esittämään keskeneräistä teosta. Kun kaikki tekevät töitä saman päämäärän eteen, syntyy luontevasti me-henki. Tämän lisäksi yhteiset esiintymiskokemukset hiovat laulajia entisestään yhteen. Itse näen kuorolaulussa yhtenä arvokkaimmista puolista nimenomaan yhteisöllisyyden. Tänä päivänä moni kanssakulkija tuntee itsensä yksinäiseksi ja kaipaa joukkoa, johon kuulua. Myös ohjaajan on hyvä tiedostaa, mitkä ovat laulajien tavoitteet. Ovatko ne enemmän sosiaalisen kanssakäymisen puolella vai ovatko ne mahdollisimman korkealuokkaisen taide-elämyksen tuottamisessa? On eri-asia ohjata Cantores Minoresia tai esimerkiksi jonkin koulukodin syrjäytymistä ehkäisevää kuoroa.

Jokaiselle laulajalle on tärkeää kokemus oppimisesta ja kehittymisestä sekä omista kyvyistä. Keskeistä opetuksessa on aina turvallisuuden tunne. Tämän takia tilan tulisi olla akustisesti mahdollisimman hyvä ja rauhallinen. Värimaailman olisi hyvä olla lempeä ja ilmapiirin rohkaiseva ja inspiroiva. Mitä pienempi lapsi, sitä enemmän hän inspiroituu kuvista. Myös aikuiset saattavat hakea apua tunnelman saamiseen erilaisista kuvista. Opetusluokkani seinällä on kuva balettia tanssivista tytöistä. Oppilaani

ovat kiinnittäneet siihen huomiota ja kertoivat katsovansa sitä aina äänenavauksessa. Se tuntuu heistä turvalliselta ja toisaalta toivottavasti rohkaisee kokeilemaan antamiani ohjeita. Aina on hyvä miettiä, milloin itse uskaltaisi vapaasti ilmaista itseään, ja muistaa sen lisäksi vielä se, että oppilaana saattaa olla huomattavasti arempi ja epävarmempi ihminen. Kun lapsi laulaa, hän jakaa muille sisäisen maailmansa, ja tämän takia on ehdottoman tärkeää, että ympäristö ja ilmapiiri on salliva. Sanomattakin on varmasti selvää, että missään tilanteessa ei saa nauraa nuotin vierestä laulavalle lapselle.

Kun puhutaan laulamisesta, jokaisen on tärkeää saada tuntee olevansa arvostettu ja vakavasti otettava yksilö. Ja koska laulaminen on niin mahtavaa, toivon, että mahdollisimman moni lapsi pääsisi sulautumaan osaksi tätä hienoa, yhteisöllistä ja terapeuttista taidemuotoa mahdollisimman varhain ja pitäisi sen osana elämäänsä. Kaikki osaavat laulaa, jos niin vain haluavat.

8.2 Alkulämmittely

Kehon lämmittely voidaan aloittaa esimerkiksi käsiä venyttelemällä ja pyörittelemällä. Käsiä voidaan pyörittää myös eri suuntiin, jolloin tämä harjoitus toimii kehon lämmittelyn lisäksi myös hyvänä koordinaatioharjoituksena. Tämän jälkeen voidaan venyttää molempia kyliä. Hyvää lauluasento voidaan hakea nostamalla sisäänhengityksellä molemmat kädet ylös, pidetään ne ylhäällä uloshengityksen ajan ja lasketaan ne tämän jälkeen alas. Nämä kaikki harjoitukset lämmittävät hartioiden lihaksia ja laukaisevat hartiajännitystä. (Tenkanen-Lindeman, 2014, 35.) Myös perinteisillä hiihtoharjoituksilla voidaan lämmittää kehoa ja samalla aktivoida hengityselimiä. Ensin hiihdetään perinteisellä tyyliä suksisauvojen mennessä vuorotahtia edessä sanoen samalla shh, shh, shh. Vauhti kiristyy, kun pitää kiivetä mäen päälle. Kun päästään mäen päälle, alkaa tietysti mäenlaskuosuus, jolloin sanotaan pitkään shh-äännettä. Välillä voi työntää vähän lisää vauhtia molemmilla käsillä samaan aikaan ja sanoa jälleen shh. Maalisuoralle tullessa otetaan käyttöön tasatyönnot, joiden aikana sanotaan ft, ft, ft, ft. Hengityselimiä

voidaan harjoituttaa myös hyvin perinteisellä kynttilänpuhallus-harjoituksella. Kynttilöitä (eli siis etusormia) sammutetaan ensin heikoilla puhalluksilla, sitten voimakkaammilla puhalluksilla. Näillä puhallusharjoituksilla haetaan samalla tuntumaa vatsanpohjan lihaksiin.

Tenkanen-Lindeman on lanseerannut erittäin hyvät sisiliskosta käärme ja kissasta leijona -harjoitukset. Sisiliskosta käärme -harjoitus alkaa niin, että lapsi laittaa kuvitteellisen s-kirjaimen kämmeniensä sisään. Kädet lähtevät liikkeelle hitaasti pyörien, ja siihen kasvaa liikkeen myötä. Pian pienestä sihisevästä sisiliskosta kasvaa suuri sihisevä käärme. Kasvun myötä käsien liikerata kasvaa ja siihen suurenee huippuunsa. Hitaasti liike palaa alun pieneen liikkeeseen ja suhinaan. Sama toistetaan r-kirjaimella, jolloin pikkukissan hurinasta kasvaa hiljalleen leijonan murina. Myös näissä harjoituksissa lapset saavat tuntumaa alavatsan lihaksiin ja pystyvät kohdentamaan hengitystään sinne. (Tenkanen-Lindeman, 2014, 35.) Hänellä oli myös toinen hauska hengitysharjoitus nimeltään Sukeltaja. Siinä puhalletaan kaikki ilma ulos keuhkoista samalla kun mennään kyykkyyn. Alhaalla suljetaan suu ja nenä ottamalla sormilla nenästä kiinni. Nousta hitaasti ylös ja päästetään ilma virtaamaan nenän kautta sisään. Ilmaa tulee juuri sopiva määrä. Kun pallea sisäänhengityksen aikana laskeutuu alas, kehon laajeneminen on mahdollista tuntea venymisenä vatsanpohjassa ja alaselässä. Jos lapsi ei itse tätä huomaa, opettaja voi aina auttaa häntä tuntemaan tämän asettamalla kätensä lapsen selän ja vatsan päälle. (Tenkanen-Lindeman, 2014, 36.)

Jatketaan yhteisillä hengitysharjoituksilla harjoittelemalla samalla konsonantteja: r-p-t-k-harjoitus. Lausutaan seuraavat äänteet r-p-t-k, r-p-t-k, tämän jälkeen kpkeillaan erilaisia tapoja tuottaa s-kirjain suun ollessa eri asennoissa: suu y-asentoon ja sano s, s, s, s, suu i-asentoon ja sano s, s, s, s, suu ö-asentoon ja sano s, s, s, s, fyt, fyt, fyt, fyt, hyyit, hyyit, hyyit, hyyit. Samalla kun tehdään eri äänteitä, tunnustellaan, miltä omassa kehossa tuntuu ja mitä siellä tapahtuu, eli ihmetellään pallean liikettä.

Hengitysharjoitusten jälkeen voidaan harjoitella hetki artikulaatiota sanomalla mahdollisimman selvästi monta kertaa peräkkäin

- kirkon peräpilari
- silitysrauta, rakas rouva
- kekri-keksi on keksikestien keskipiste
- tuskastuitkos taakkaas, kyllästyitkös matkaas vai yksiksesikös yskiskelet
- patjaksesikos sen ostit vai matrassiksesikos
- raparperilirua reilu litra
- riivin raavin riihen raosta riivinraudalle rivettä
- floridalainen broileri.

Edellä mainittuja voi keksiä itse lisää (Alho, Perkiö, Rautane, 1995, 14). Hyvä artikulaatio syntyy aktiivisista huulista ja kielen kärjen aktiivisesta käytöstä. Myös lauluissa opettajan kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että lapsi artikuloi mahdollisimman selvästi. Sen lisäksi, että se helpottaa kuulijoita saamaan selvää laulun sanoista, se myös aktivoi koko instrumenttia. Tenkanen-Lindeman on todennut, että nykyisin ihmiset, niin lapset, nuoret, kuin aikuisetkin artikuloivat puhettaan erittäin heikosti. (Tenkanen-Lindeman, 2014, 15.)

Tämän jälkeen alkavat varsinaiset äänenavausharjoitukset, joista löytyy muutama esimerkki liitteenä olevasta nuotinnoksesta (liite 1).

8.3 Laulaminen

Kun ääni on avattu kaikkien kanssa yhtä aikaa, ensimmäisen oppilaan kanssa aletaan katsoa yhdessä kuorossa laulettavia lauluja. Hänelle annetaan vinkkejä tekniikan parantamisesta ja niin edelleen. Tässä kohtaa kannattaa opettajan nimenomaan kiinnittää huomiota siihen, artikuloiko oppilas tarpeeksi hyvin (olen itse havainnut tällä olevan merkittävää vaikutusta hyvään sointiin) ja avaako hän suutaan tarpeeksi. Omat oppilaani ovat kokeneet oudoksi, kun heidän on pitänyt artikuloida

tehostetusti ja avata suutaan enemmän. Sillä on kuitenkin ollut merkittävä vaikutus lauluääneen. Tenkanen-Lindeman on antanut vinkin ajatuksesta, että ääni tulee ulos silmistä. Tämä aktivoi laulajalle niin sanotun sisäisen hymyn. Tämä puolestaan aktivoi kasvojen lihaksia, nostaa poskipäitä, saa kitapurjeen hieman kohoamaan, luo positiivisen tunteen ja ilmeen laulajalle. Tämä avaa kasvojen resonanssiontelot ja saa äänen soimaan paremmin. (Tenkanen-Lindeman, 2014, 17.)

Jos oppilas haluaa laulaa myös jotakin muuta, ajan puitteissa voidaan harjoitella myös jotakin tiettyä yksinlaulua. Pääpainon tulisi kuoron ohessa toimivassa lauluvalmennusryhmässä olla kuitenkin kuorolaulujen stemmojen opettelussa ja lauluäänen hyvän soinnin vahvistamisessa. Jos kuoro on edennyt jo niin pitkälle, että se laulaa moniäänisiä kuorolauluja, voidaan tunnilla laulaa yhdessä moniäänisesti kuoron lauluja. Ideaali tilanne olisi, että kullekin lauluvalmennusryhmän lauluoppilaalle olisi henkilökohtaista aikaa vähintään 5 minuuttia. On huomioitavaa, että ohjeita ei tulisi antaa liikaa kerralla ja että lapselle annetaan myös aikaa sisäistää annetut ohjeet. Saman asian voi joutua selittämään useammalla eri tavalla. Tunnin pääpainon tulisi olla musiikissa eli laulamisessa.

Laulua opetettaessa tulisi myös muistaa se, että äänen kauneusihanteet saattavat vaihdella kulttuureittain hyvinkin paljon. Se, mikä meistä on Suomessa kaunista, ei välttämättä ole kiinalaisen kulttuuriperimän omaavasta kaunista. *Bel canto* -perinne (klassinen laulu) on vain yksi perinne muiden joukossa. Kun siis kansainvälistyvämmässä yhteiskunnassa opetamme tulevaisuudessa laulua yhä erilaisimmista taustoista tuleville ihmisille, olisi hyvä muistaa huomioida aina oppilaiden omat tavoitteet ja käydä ne myös hänen kanssaan läpi.

Moni perustelee tänä päivänä, ettei lapsille pidä antaa laulutunteja, koska niin sanotulla klassisella laulutekniikalla ei saisi laulaa liian nuorena. Kuitenkin on olemassa laulun yhtäläiset tyyliuunnista riippumattomat perusteet, joiden pohjalta on helppo ponnistaa myöhemmin eteenpäin haluamaansa suuntaan. Näiden laulun perusteiden opetusta peräänkuulutan, ja lukemani aineiston perusteella laadukasta laulunopetusta voi ja olisi suotavaa tarjota kaikille ikään ja sukupuoleen

katsomatta. Tenkanen-Lindeman on todennut, että lasten kohdalla tavoite ei saisi olla lapsen äänen muokkaus. Lapselle ei siis opeteta äänenmuodostusta, vaan kerrotaan oikeasta hengitystekniikasta, hyvästä tekstin tekemisestä ja siitä, miten laulaminen olisi mahdollisimman helppoa ja missä lapsi voi tuntea äänen resonoivan, kun laulaa. (Tenkanen-Lindeman, 2014, 63.) Olen hänen kanssaan samaa mieltä.

Laulunopettajan on myös hyvä tiedostaa se, että hän on oppilailleen roolimalli, ehkä jopa suurempi kuin itse tajuaakaan, ja se tarkoittaa roolimallia myös työpaikan ulkopuolella. Hänen sanomisillaan ja tekemisillään saattaa olla suurikin vaikutus lapseen myös muun kuin laulun osalta. Tämä kannattaa muistaa myös sosiaalista mediaa käyttäessään.

8.4 Nuotin vierestä laulajat – toivottomia tapauksia?

Monesti kuulee puhuttavan siitä, että jollakin ei ole nuottikorvaa, että hän on niin sanotusti toivoton tapaus. Tämä ei pidä paikkaansa. Kuten jo aiemmin on todettu, laulaminen on opittavissa oleva taito. Syitä nuotin vierestä laulamiseen on monia. Kenneth H. Phillips sanoo syiden jakautuvan usein neljään eri kategoriaan:

- 1) ympäristö tai vähäinen musiikille altistuminen
- 2) elimellinen syy (sisältäen kehitysvammat, fyysiset viat ja sairaudet)
- 3) psykologinen (esim. huono sävelpuhtaus, huono tonaalinen muisti ja keskittymiskyvyn puute) ja
- 4) huono äänen kontrollointi (johtuen huonosta hengitystekniikasta, kinesteettisen tietoisuuden puutteesta äänentuotto mekanismissa, kykenemättömyys vaihtaa ylempään rekisteriin ja jännitys).

Tutkimukset ovat Phillipsin mukaan osoittaneen sen, että suurin ongelma on usein äänentuoton motorikassa, ei niinkään ongelmissa kuulla oikeita äänen korkeuksia. (Phillips 2014, 26–35.) Hän toteaa myös yläkoulussa

olevilla lapsilla syynä voivan olla äänilihaksiston huono koordinaatio.
(Phillips 2014, 17.)

Alle kouluikäisten lasten laulaminen ja kodin musiikillinen ympäristö ovat melko suorassa suhteessa toisiinsa. Vuonna 1962 tehdyn tutkimuksen mukaan hyvä tai erinomainen ympäristö, jossa musiikillista osallistumista tuettiin, tuotti laulajia ja osittain laulavia, mutta vain muutaman ei-laulavan lapsen. Sen sijaan samaisen tutkimuksen mukaan ympäristö, jossa musiikillista osallistumista ei tuettu, ei tuottanut yhtään varsinaista laulajaa, mutta sen sijaan useita osittain laulavia ja ei-laulavia lapsia. Edellisen perusteella lasten vanhemmat olisi hyvä tehdä tietoisiksi siitä, mikä merkitys ennen kouluikää tarjotuilla musiikillisilla kokemuksilla on heidän lapsilleen tulevaisuudessa. (Phillips 2014, 35–36.)

Tärkein vaihe lapsen musiikillisessa kasvussa on kahdeksantoista kuukauden ja kolmen vuoden ikävuoden välillä. Tuona aikana lapsi kehittää repertuaarin tonaalisia malleja ja tonaalinen muisti muovautuu. Scott Phillipsin vuonna 2003 tekemän tutkimuksen mukaan yhteys kodin musiikkitaustaan on voimakkaampi pojilla kuin tytöillä. Samaa puhui Päivi Kukkamäki omassa laulusuzukin kehittämisoppaassaan. Phillipsin mukaan oppilaat, jotka tulivat korkeamman sosioekonomisen yhteiskuntaluokan kodeista, raportoivat huomattavasti rikkaammasta musiikillisesta ympäristöstä kuin ne, jotka tulivat alemman sosioekonomisen yhteiskuntaluokan kodeista. Samaisen tutkimuksen mukaan tyttöjen asenne musiikkia kohtaan, kotien musiikkiympäristö ja musiikillinen käsitys itsestään oli merkittävästi korkeampi kuin pojilla kaikilla yläkoulun luokilla ja kaikissa sosioekonomisissa yhteiskuntaluokissa. Poikien osallistumiseen ja laulamaan saamiseen kannattaa siis panostaa ja kiinnittää erityistä huomiota. (Phillips 2014, 35–36.)

Äänen korkeuden havaitsemisen ongelmiin on olemassa monia syitä. Hyvin tyypillinen ongelma etenkin pienillä lapsilla voi olla keskittymiskyvyn puute. Tähän saattaa auttaa niinkin yksinkertainen keino kuin vaihtaa lapsen paikkaa huoneen reunalta keskelle. Myös rauhallinen opetustila auttaa tähän asiaan. Toinen hyvin tyypillinen ongelma, etenkin kuorolaulajilla saattaa olla se, että he eivät kuule omaa ääntänsä, kun

äänimassaa on pienessä tilassa niin paljon. Kun lapsi ei kuule itseään, hän joutuu laulamaan käyttäen ainoastaan kinesteettistä puoltaan, saamatta ollenkaan kuulemalla palautetta omasta suorituksestaan. Tähän voi auttaa käden laittaminen kupiksi suun tai korvan eteen, jolloin oma ääni voimistuu oman pään sisällä. Myös visuaalinen palaute, esimerkiksi liikuttamalla kättä äänen korkeuden mukaan, voi auttaa oikean äänenkorkeuden rekisteröintiin. Osa sävelpuhtausongelmista saattaa johtua myös huonosta melodian kulun muistista. Tähän voi lohdutuksena todeta, että muistiaika kasvaa iän myötä ja että tätä kyseistä taitoa voi harjoitella. Opettaja voi esimerkiksi laulaa eteen jonkin pätkän, mikä oppilaan tulee toistaa hänen jälkeensä. Laulettua pätkää voi taitojen kehittyessä pikku hiljaa pidentää ja vaikeuttaa. (Phillips 2014, 26–31.)

Kenneth H. Phillips toteaa varmuudella voitavan sanoa, että suurimmat äänenpuhtausongelmat lapsilla johtuvat vähäisestä kokemuksesta pää-äänellä laulamista ja/tai vääränlaisesta hengitystekniikasta. Lapset laulavat luonnollisemmin rintaäänellään, koska se on ääni, jota he käyttävät puhuessaan. Pää-äänellä laulaminen vaatii äänen ohentamista ja äänihuulien pidentämistä. Lapsen on päästävä kokemaan tämä asia kinesteettisesti ja auditiivisesti, jotta se muuttuu pikkuhiljaa luontevammaksi. (Phillips 2014, 33–34.)

8.5 Mitä muuta voi tehdä yhdessä

Lauluvalmennustunnin aikana voidaan myös opiskella nuotteja alkulämmittelyn yhteydessä. Tähän toimisi esimerkiksi hyvin leikki, jossa ryhmäläiset ja opettaja ovat piirissä ja heittävät hernepussia tai pientä pehmeää palloa. Aloittaja sanoo c ja heittää pallon jollekin piirissä olijalle. Pallon kiinni ottaja sanoo d ja heittää pallon seuraavalle ja niin edelleen. Alussa, kun nuotit ovat vielä uusi asia, nuottinimet voidaan sanoa yhteen ääneen. Niiden opetteluun on olemassa myös hyvä loru: Cisero Daavid Eemil Faarao Gurvasi Autolla Helsinkiin. Kun nuottinimet on opittu lorun avulla, voidaan alkaa tutustumaan niiden paikkoihin viivastolla. Kun nimet on opittu jo lorun avulla, huomiota ei mene enää niin paljoa niiden nimien muisteleamiseen. Voidaan keskittyä kyseisen nuotin paikan opetteluun. Ne

on hyvä myös kirjoittaa taululle nuottiviivastolle, mistä ne voi tarvittaessa luntata. Tällöin nuottien nimet tulevat nopeasti tutuiksi, ja mitä tutummiksi nuottinimet tulevat, sitä nopeammassa tahdissa tietysti yritetään vastata pallon heittoon pysyen samalla rytmissä. Sama voidaan toteuttaa myös istuen piirissä ja siirtäen palloa tai hernepussia perussykkeen tahdissa aina seuraavalle jokainen todeten vuorollaan aina seuraavan nuottinimen. Kun päästään h-säveleen, kierros lähtee tietysti taas c:stä uudelleen. Nuottien opiskelua voidaan jatkaa tekemällä aina omaa vuoroa odottaville laulajille erilaisia hauskoja harjoitustehtäviä, joissa heidän pitää tunnistaa nuotteja. Edellä mainittuun leikkiin voinee varata aikaa ainakin viisi minuuttia, eli jos tunti on lyhyt, niin sitä ei välttämättä kannata ottaa ainakaan joka tunnille mukaan. Nuottinimistä voi tehdä myös äänenavauslaulun, jota lauletaan yhdessä, sillä aakkosetkin ovat jääneet ainakin omaan päähäni hyvin aakkoslaulujen avulla.

9 YHTEENVETO

Lapset ovat laulaneet vuosisatojen ajan. Heille on myös tarjottu jonkinlaista laulun opetusta koko tuona aikana. Vasta viime vuosina on keskusteltu paljon laulun opettamisesta lapsille sen suhteen, onko se turvallista ja toivottavaa ennen kuin äänenmurros on koettu. Suomessa ollaan nyt jokseenkin yksimielisiä siitä, että hyvää ja laadukasta laulunopetusta voi ja tulisikin antaa myös lapsille. Vuosisatoja pitkät perinteet ja viime vuosina asian tiimoilta tehdyt tutkimukset puhuvat myös tämän puolesta. Opettajat ja ohjaajat tarvitsisivat mielestäni paljon seikkaperäisempää suomen kielellä julkaistua tietoa siitä, mitä voi opettaa ja miten. Kukkamäen kehittämä versio suzuki-menetelmästä on tervetullut, mutta lasten laulattamiseen liittyviä menetelmäoppaita tarvittaisiin kipeästi lisää.

Kenneth H. Phillips on todennut, että laulaminen on monimutkainen taito. Se vaatii aikaa psykologisen koordinaatiokyvyn kehittymiseen ja tarvittavat motoriset taidot menestyksekkääseen äänentuottoon. Juuri tämän takia lauluopintojen tulisi alkaa aikaisin lapsuudessa samalla, kun muutkin perustaidot kehittyvät. Varhainen varmuus laulamiseen luo perusteet menestyksekkäälle musiikkikoulutukselle. (Phillips, 2014, 210.) Olen hänen kanssaan samaa mieltä, ja sen takia päädyinkin tutkimaan mahdollisuutta järjestää kuoron oheen lauluvalmennusryhmä, jonka tarkoituksena on johdattaa lapset laulun ihmeelliseen maailmaan sekä tarjota heille opastusta oikeasta äänentuottotavasta ja hengitystekniikasta.

Kun lapsille opetetaan laulamista, tulisi muistaa ja huomioida monia asioita. Fysiologiset perusteet laulamiselle ovat samat kuin aikuisillakin, mutta lapsen mieli ei kykene yhtä monimutkaisiin mielikuviiin ja ajatusketjuihin kuin aikuisten. Hengitystekniikkaa ja laulujen tunnelmia on paljon helpompi hakea lapsille tutuista asioista (esimerkiksi vihainen, kun kaveri rikkoi lelusi, vaikka pyysikin sitä anteeksi) kuin abstrakteista käsitteistä, kuten katkera. Itse olen oppinut kuuntelemaan ja tunnustelemaan omaa kehoani aivan uudella tavalla, koska olen joutunut keksimään emotioita ja mielikuvia, joilla saisin lapset tekemään oikeita

asioita. Tämä sama on kehittänyt myös minua itseäni laulajana ja laulun kuuntelijana.

Laulun opetuksessa tulisi lasten kanssa keskittyä ensisijaisesti rentouteen, oikeanlaiseen hengitystapaan, vapaaseen äänenkäyttöön, huolelliseen ja oikeaan artikulaatioon sekä äänteiden muodostukseen ja tuen löytämiseen. Ei tarvitse saada laajaa äänialaa tai äänen kantavuutta heti. Oikein tekeminen omalla äänellä riittää. Tätä oman äänen kauneutta kannattaa myös opetuksessa korostaa tänä idolien aikakautena. Moni pyrkii herkästi matkimaan oman idolinsa ääntä sen sijaan, että keskittyisi kehittämään omaa yksilöllistä ja yhtä lailla kaunista ääntään. Olen myös oman lauluvalmennusryhmäni kanssa todennut, että edellä mainituissa asioissa on meille ihan tarpeeksi tekemistä. Kaikkein palkitsevinta on ollut havaita lapsissa oivallus ja siitä kuuluva kehitys. Yksi oppilaistani oli alussa todella paha niekuttelija. Hänen kanssaan jo muutaman kuukauden työskentelyllä on saatu merkittävää kehitystä aikaiseksi. Luultavasti hän on niekut omaksunut pop-muusikkoja kuunnellessaan.

Lasten kanssa työskenneltäessä haasteita luo huomattavan paljon lasten kyky ottaa vastaan palautetta laulusuorituksestaan. Palaute ja vinkit tulisi aina antaa mahdollisimman positiivisella ja kannustavalla tavalla, jotta ilo laulamiseen säilyisi. Itse jännitin alussa jonkin verran palautteen antamista oppilailleni. Olen ihan alussa käyttänyt hyvän tovin miettien, miten ilmaisisin oppilailleni asiat, joihin hänen kannattaisi kiinnittää huomiota ilman, että hän kokisi sen nujertavana ja menettäisi laulamisen ilon. Pelkoni oli turha. Kaikki oppilaani ovat osanneet ottaa hyvin vastaan palautetta. Lapsi on myös hyvä opettaa itse arvioimaan rehellisesti omaa suoritustaan.

Ehdottomasti tärkeintä laulunopetuksessa on hyvä oppimisympäristö. Kun oppimisympäristö koetaan turvalliseksi, rohkaisevaksi ja innostavaksi, se kannustaa myös oppilaita jatkamaan harrastustaan. Tähän on opettajan omalla persoonallisuudella todella paljon vaikutusta ja tähän tulisi mielestäni kiinnittää paljon huomiota. Minusta itsestäni piti aikoinaan tulla historian opettaja sen takia, että oma opettajani oli niin hyvä. Hänen intonsa opetettavaan asiaan säteili myös meille oppilaille. Kun ilmapiiri on

turvallinen ja kannustava, oppilaan on helpompi lähteä tutkimaan omaa ääntänsä ja sitä, mitä sillä voi tehdä. Itse olen pyrkinyt rentouttamaan tilannetta mahdollisimman paljon. Alun kehon lämmittelyn yhteydessä saatan kysellä oppilailtani heidän kuulumisiaan samalla kun tarkkailen heidän liikkeitään. Meille on muodostunut rento ja mukava ilmapiiri tunnille. Kuoro-opetuksessa tämä salliva ilmapiiri on ensiarvoisen tärkeä seikka hyvän yhteishengen lisäksi.

Tämä tutkimusmatka lasten laulunopetukseen on ollut ehdottoman mielenkiintoinen. Huomaan edelleen suorastaan ahmivani tietoa tästä aiheesta. Jos minulla olisi mahdollisuus, lähtisin luultavasti tutkimaan enemmän laulamisen eri osa-alueiden vaikutusta lapsen lauluäänen hyvään sointiin. Olen havainnut, että etenkin hyvällä artikulaatiolla ja suun avaamisella pääsee jo aika pitkälle. Mielenkiintoista olisi myös tutkia mahdollisuutta hyödyntää laulun opetusta osana peruskoulun äidinkielen puheopetusta ja lukemaan opetusta. Sehän tukee koululaisilla myös hyvin paljon näitä puolia. Toinen mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi, kuinka saada pojat ja sitä kautta miehet kiinnostumaan ja innostumaan laulun opiskelusta ja siten pikkuhiljaa nostettua suomalainen mieskuorotoiminta taas jaloilleen. Auttaisiko tähän ohjelmistovalinnat?

Opinko sitten mitään uutta tämän opinnäytetyön aikana? Kyllä ja en. Laulaminen on niin henkilökohtaista, että moni lukemani asia on tuntunut täysin luontevalta ja tutulta. Laulamisen historiasta en tiennyt juuri mitään, ja siihen olikin siksi hyvin mielenkiintoista perehtyä. Uuden oppiminen on tullut esille myös siinä, että nämä jo itse opitut asiat pitäisi pystyä opettamaan toiselle. Se on opettanut minua laulajana kuuntelemaan muita laulajia paljon analyyttisemmin. Kun jonkun laulaminen ei kuulosta vapaalta ja helpolta, alan vaistomaisesti saman tien pohtia, mistä se johtuu, mitä kyseinen laulaja tekee väärin. Tämän lisäksi se on myös opettanut minua kuuntelemaan ja tutkimaan oman elimistöni toimintaa ja tuntemuksia ihan uudella tavalla. Ehkä tämä puolestaan kehittää myös minua itseäni laulajana pykälää verran pidemmälle. Olen myös oppinut sen, että kaikkea ei tarvitse itse osata. Aina voi kysyä hyviä vinkkejä kokeneemmilta kollegoilta, ja siinä sivussa saattaa itsekin hoksata jotakin

uutta.

Tämän prosessin aikana myös oma käsitykseni yhteisöllisyyden merkityksestä on vain vahvistunut. En voi kylliksi korostaa sitä. Olen myös täysin vakuuttunut siitä, että jos lapsi haluaa laulaa, hänelle on suotava siihen mahdollisuus. Omat oppilaani ovat suorastaan hämmästyttävän motivoituneita laulamista kohtaan. He tulevat aina innoissaan tunnille, ja lähes poikkeuksetta kuulen myös harjoittelun tulokset tunnillani. Tässä kohtaa tuntee itsensä aina niin kovin etuoikeutetuksi. Olen onnistunut johdattamaan nämä oppilaani laulun maailmaan ja saanut heidät nauttimaan siitä. Olen myös työni aikana nähnyt sen vaikutuksen, mikä vanhempien laulamisella on lapsiin. Jos vanhemmat laulavat ja kotona lauletaan, myös lapset nauttivat laulamisesta ja siitä muodostuu heille luonnollinen itseilmaisun muoto. Heitä ei tarvitse kannustaa laulamaan, sillä se on heille täysin luonnollista. Tämä on mielestäni laulun opetuksen tärkein asia. Me kasvatamme lapsilleen laulavia aikuisia.

LÄHTEET

Ahonen, K. 2014 Kuinka esikouluikäiset valloittavat sävelvaruutta?
Savonlinnan opettajakoulutuksen laitoksen verkkojulkaisut. Viitattu
12.03.2014. Saatavissa:

<http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/esiopetus/KariA.htm>

Ahvenus, M. 2009 The Music the world makes has no words –
Musiikillisen tradition funktiot ja merkitys Toni Morrisin romaanissa Jazz.
Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Alho L-M., Perkiö S. & Rautanen O. 1995 Kuoron aika. Porvoo: WSOY.

Blankenbeler Gregory. 2011 Singing lessons for little singers. Very young
beginner series. Pitch perfect publishing company. USA

Blankenbeler Gregory. 2009 Singing lessons for little singers. A 3-in-1
voice, Ear-training and sight-singing method for young children. Pitch
perfect publishing company. USA

Cantores Minores- kuoron kotisivut. 2015 Viitattu 04.01.2015. Saatavissa:
<http://www.cantoresminores.fi/kuoro/historia>

Cooksey, J. M. 1999 Working with adolescent voices. St. Louis: Concordia
publishing house.

Helsingin uutisten haastattelu musiikkikoulu MultiKultin johtajasta Harri
Kaitilasta. Viitattu 12.03.2014. Saatavissa:
<http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/237947-lasten-lauluaanet-madaltuvat-%E2%80%93-tassa-opettajan-selitys>

Kiiski, P. 1995 Yksiaänisyydestä moniaänisyyteen. Teoksessa: Alho, L-M.,
Perkiö, S. & Rautanen, O. Kuoron aika. Porvoo: WSOY.

Kilpiö, M. 2015. Sulasolin-nettisivut. Historia: Kuoro on kasvun paikka.
Viitattu 04.01.2015. Saatavissa: <http://www.sulasol.fi/kuorotietoa/historia/>

Kirkonpalvelija kirkon työn kokonaisuudessa. 2015. Artikkelin Kirkon
palvelijat -sivustolla Viitattu.22.07.2015. Saatavissa:

<http://www.kirkonpalvelijat.fi/artikkelit/kirkonpalvelija-kirkon-tyon-kokonaisuudessa>

Kossi-Saarela, M. 2008 Lapset ja laulaminen. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Kukkamäki, P. 2002 Laulun myötä kasvuun. Laulusuukimenetelmän kehittämisprojekti. Tohtorin tutkinto (kehittäjäkoulutus). Sibelius-Akatemia. Docmus-yksikkö.

Kähkönen, O. 2013 Luentomuistiinpanot Laulufysiologian luennolta 05.04.2013. Lahden ammattikorkeakoulu.

Laato, K. 2011 Laulajan äänenhuoto-opas. Syventävä opintoprojekti. Turun yliopisto.

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:6. Tulevaisuuden perusopetus - valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Koulutuspolitiikan osasto. Viitattu 11.10.2014. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/tr06.pdf?lang=fi>

Phillips, K. 2014 Teaching Kids to Sing. Boston. Cengage Learning.

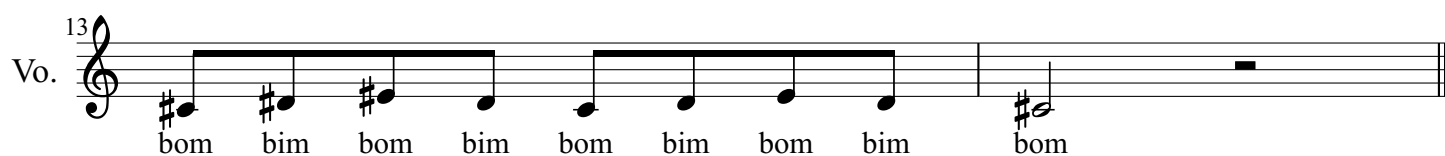
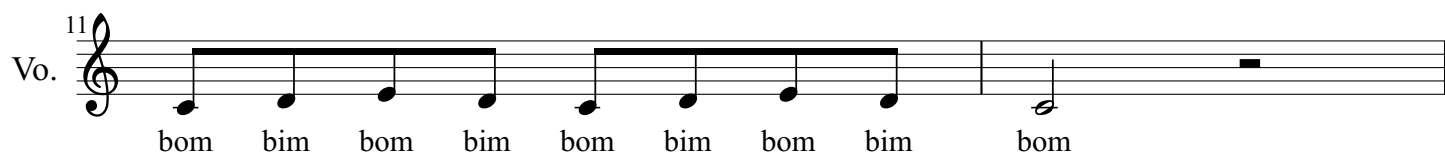
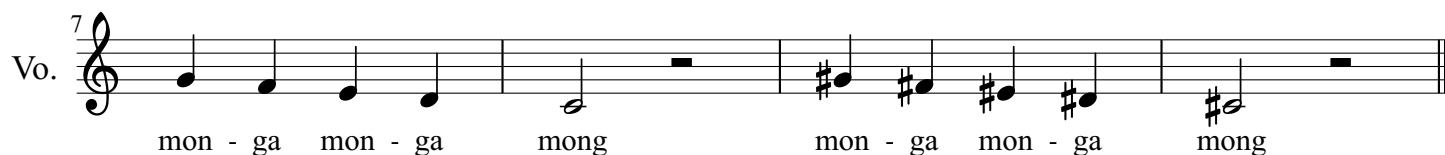
Pihkanen, T. 2011 Lapset laulavat -tutkimus tavoitteellisesta laulunopetuksesta ja opas opetuksen tueksi. Lisensiaatintyö. Kehittäjäkoulutus. Sibelius akatemia.

Puurtinen, A. 2013 Luentomuistiinpanot Lasten laulunopetus-luennolta. 16.02.2013. Laulupedagogit ry:n rytmimusiikin koulutuspäivät. Sibelius-Akatemia.

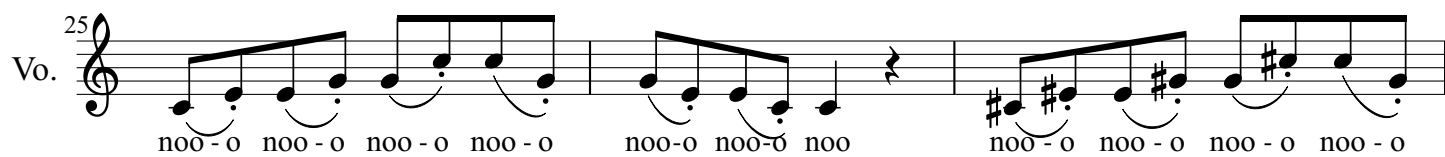
Tenkanen-Lindeman, S. 2014. Lasten kanssa laulaen. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Sulasol-liiton kotisivut. 2015. Viitattu 15.11.2015. Saatavissa: <http://www.sulasol.fi/>

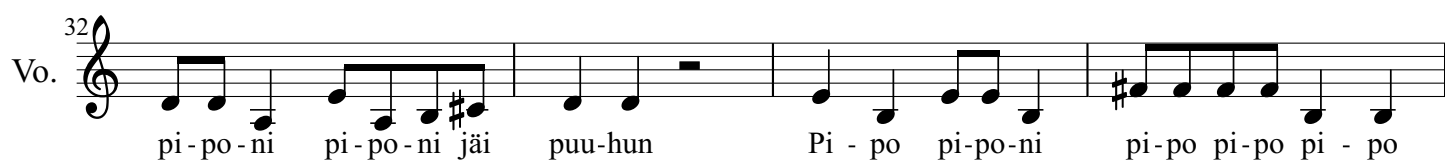
Äänen avaus harjoituksia

23
Vo.

25
Vo.

28
Vo.

32
Vo.

36
Vo.